

מה לה לסטודנטית למשפטים בבית זונות? הרהורים על קליניקות משפטיות, שוטרים ונשים העוסקות בזנות

נעמי לבנקרון*

"In order to respect and understand the seller of sex
it is necessary to focus on what we have in common.
But that means placing the prostitute on an equal
footing with ourselves – and do we really have the
strength to do that?"¹

* מנהלת מקצועית של המרכז לחינוך משפטי קליני בבית הספר למשפטים ע"ש שטריקס, המכללה למינהל. מרצה וחוקרת בנושא הזנות והסחר בנשים. דוקטורנטית בפקולטה למשפטים של אוניברסיטת תל-אביב.

למאמר זה תרמו רבים וטובים. תלמידיי בקליניקות השונות בעשור האחרון היו שותפים נאמנים למסע בעולם הזנות הישראלי, ועשו לאורך כל הדרך כמיטב יכולתם על מנת לסייע לנשים המצויות בו. פעילותם המשפטית, כמו גם נקודת מבטם על עולם זה סייעו לי רבות בתהליך כתיבתו של המאמר. חלקו הראשון של המאמר מבוסס על עבודת התזה שלי: נעמי לבנקרון האם יוכלו כלי האדון להרוס את ביתו? החוק המפליל לקוחות בשבדיה כמקרה מבחן (עבודת גמר לתואר "מוסמך במשפטים", אוניברסיטת תל אביב – הפקולטה למשפטים, 2011). תודה לפרופ' דפנה ברק-ארוז, לפרופ' שי לביא ולד"ר הילה שמיר על הערותיהם מאירות העיניים במהלך כתיבת התזה. תובנות חשובות ביחס לחלקו השני של המאמר תרמו שותפי לדרך ברבים מן התהליכים המתוארים בו, ביניהם עו"ד ישי שרון מן הסנגוריה הציבורית הארצית, רן גבריאלי ממרפאת לוינסקי ועידן חלילי ממוקד סיוע לעובדים זרים. פורום הדוקטורנטיות של פרופ' דבי ברנשטיין – יהל אס קורלנדר, ורדית גרבר, ויולה ראוטנברג אליאנוב וכמובן פרופ' דבי ברנשטיין עצמה, סיפקו לי בית אקדמי חם ואוון קשבת, נטולי פורמליזם ומעודדים תמיד. הערותיהן בנוגע למאמר זה בכללותו היו חשובות ומועילות. תודה אחרונה אני חבה לקרן המלגות של פרופ' מאיר (אירי) חת, בית הספר למשפטים ע"ש חיים שטריקס, המסלול האקדמי המכללה למינהל, על תמיכתה הנדיבה.

מעטות הן הסוגיות היוצרות מחלוקת כה עזה בין הזרמים השונים בתנועה הפמיניסטית כמו סוגיית הזנות. במחלוקת זו משולבים כמה דיוני משנה בשאלה על אודות כוח, הסכמה ובחירה. האם יכולות נשים להגיע לאוטונומיה מינית תחת משטר פטריארכלי? ואם כן – כיצד? האם הן יכולות להרוויח מן המסחר של המיניות? והאם נשים עניות יכולות להרוויח מבחירות שהן עושות – גם אם מתוך מגוון דל של אפשרויות – בעולם קפיטליסטי עשיר, או שהן, בהכרח, קרבנות חסרות ישע? עם זאת, בנוגע לסוגיה אחת אין מחלוקת: הזנות היא נייר לקמוס המשקף את המשפט והחברה שבמסגרתם היא מתקיימת. לפיכך היא משתנה במידה רבה ממדינה למדינה, וכך גם הרגולציה הננקטת לגביה. אך מהי הדרך המשפטית הנכונה להתמודד עם הזנות? מיסוד? הפללה מלאה? הפללה חלקית? וכיצד ניתן להעניק סיוע משפטי לנשים העוסקות בזנות? מה יקדם את האינטרסים שלהן ומה יקדם אינטרסים מוסרניים גרידא?

סוגיות אלה ורבות אחרות עמדו במרכז הדיונים והפעילות המעשית שהתקיימו בקליניקות בניהולי בעשור האחרון. במאמר אתמקד בדרך שבה הקליניקות שניהלתי בנושא התמודדו עם יחס המשטרה לזנות בישראל בשנים האחרונות. אבחן כמה סוגיות שעמן התמודדו תלמידות הקליניקות לאורך השנים, הן במישור הפרטני והן במישור הרחב יותר, לרבות נושאי מדיניות וחקיקה.

א. מבוא. ב. עולמות מתנגשים: אכיפת חקיקה בנושא הזנות על ידי המשטרה. ג. הזנות במדינת ישראל. ד. משטרת ישראל והזנות: 1826–2006. ה. תגובת הנגד של משטרת ישראל: 2006–2012. ו. טיפול קלינאי בנשים בזנות – האם אפשרי? האם רצוי? ז. כשסטודנטית למשפטים נחשפת לעולם הזנות: כרוניקה של עיוורון ידוע מראש. ח. התגובה הקלינאית לתגובת הנגד של המשטרה. ט. הרהורים נוגים לסיכום: האומנם "כביש ללא מוצא"?

א. מבוא

בשנות השלושים היה ספורט הצלילה בחיתוליו. ז'אק קוסטו, אבי הצלילה המודרנית, היה הראשון שהצליח לפתח את הציוד הנדרש לשהייה ממושכת מתחת לפני המים. בפרק

1 Pro Sent. 2002 הוא ארגון נורבגי, הממומן על ידי עיריית אוסלו, ומסייע לאנשים בזנות. לאתר הארגון, www.prosenteret.no/index.php?option=com_content&view=article&id=12 &Itemid=26 (נברק לאחרונה ב-26.7.2012).

מה לה לסטודנטית למשפטים בבית זונות?
הרהורים על קליניקות משפטיות, שוטרים ונשים העוסקות בזנות

הפותח של ספרו, העוסק בחוויותיו מעולם הצלילה, כתב פסקה שנחרתה עמוק בזיכרוני,
על המפגש הראשון והבלתי־אמצעי שלו עם הים:

”בבוקר אחד של יום א’, בשנת 1936, נכנסתי לים התיכון בחוף לה־מוריון,
ליד טולון, והסתכלתי במים במשקפת פרנז. היתי קציין־תותחנות סדיר בצי
הצרפתי, שחייך טוב, ומעוניין רק בשכלול סגנוני בשחיית קראול. הים היה
רק מכשול מלוח, שגרם לי צריבה בעיני. נדהמתי מן המראות, שראיתי
במים הרדודים של חוף לה־מוריון: סלעים מכוסים יערי־אצות ירוקים,
חומים וכסופים, ודגים, שלא ידעתי כמותם, שוחים במים הצלולים כבדולח.
עמדתי על רגלי כדי לנשום, וראיתי אבטובוס חשמלי, עוברים ושבים, פנסי
רחוב. שוב טבלתי ראשי במים, והציביליזציה נעלמה מעיני. הייתי בתוך
ג'ונגל, שמי שצף על פניו האטומים של הים אינו זוכה לראות אותו לעולם.

יש ואדם זוכה לדעת, שחלה תמורה בחייו, ועל כן הוא משכיל להשליך
אחר גוו את הישן, להתמסר לחדש, ולאורך לדרכו בלא לסטות ימינה או
שמאלה. כזאת קרתה לי בחוף לה־מוריון באותו יום־קייץ, עת נפקחו עיני
לראות את הים”².

ביום 18.6.2000 פגשתי לראשונה קרבנות סחר. הדבר היה בעת ביקור הבכורה שלי בכלא
נווה תרצה, כמתנדבת בעמותת ”מוקד סיוע לעובדים זרים”. היה זה הבוקר שבו השתנו חיי.
ממש כמו קוסטו, נגלה לי עולם חדש, שונה לחלוטין מכל שידעתי בעבר. אך בניגוד
לקוסטו, שנחשף אל יופי שאין לו שיעור, אני נחשפתי לעולם קודר ואפל. כסטודנטית
שסיימה זה עתה את התואר הראשון ואת בחינות הלשכה, לא ידעתי מאומה על הפרות
זכויות האדם המתרחשות בשטחה של מדינת ישראל. הכרתי את הדברים באופן שטחי למדי
מקריאה בעיתונות, אך לא שיערתי את ממדיהם ואת חומרתם. אותו מפגש ראשון היה
מפגש מכונן עבורי. מאותו יום, ממש כמו קוסטו, השלכתי מאחורי גווי את הישן והתמסרתי
לחדש.

הייתה זו ראשיתו של מסע מרתק, מייסר, מפרך ומאלף כאחד, אל לב המאפליה של
עולם הזנות. בשנים הבאות הפכו שני עולמות אלה – ההגירה, אך במיוחד הזנות – להיות
עבורי אבן שואבת, מרכז עבודתי המשפטית והאקדמית. מתוך היותה נייר לקמוס של
החברה שבה היא מתקיימת, שיקפה עבורי הזנות במדויק את יחסה של החברה לזכויות
נשים ולזכויות אדם. התמונה שנשקפה במראה הישראלית לא הייתה מלבבת.

2 ז'אק איו קוסטו **עולם הדממה** 15 (1983).

אותה כפילות שהציג קוסטו, אותו שבריר שנייה הנדרש לטבילת ראשו במים ומיד "הציביליזאציה נעלמה מעיני", היה אותו שבריר שנייה שנדרש גם לי על מנת להיכנס לכלא נווה תרצה, לכלא מעשיהו או לאזור התחנה המרכזית. גם כאן, מיד הציביליזציה נעלמה מעיני. לאחר אותו שבריר שנייה, ממש כמו קוסטו, "הייתי בתוך ג'ונגל, שמי שצף על פניו האטומים של הים אינו זוכה לראות אותו לעולם". שניות זו הייתה בלתי-נסבלת עבורי – השלווה שבה התקיימו זה לצד זה שני עולמות שונים כל כך, מנוגדים, המכתיבים בפסקנות בלתי-מעוררת את זכויות נתיניהם: את זכויותיהם של אזרחי המדינה השקועים בעולמם הנורמטיבי, אל מול היעדרן המוחלט כמעט של זכויות של מי שחיים בעולם הנסתר מן העין.

לעתים קינאתי במי שלא נחשפו לג'ונגל זה, והמשיכו בשחיית בוקר פשוטה על פני הים האטומים. אך ידעתי כי מעת שנחשף אליי הג'ונגל לראשונה, לא אוכל עוד להשיב את הגלגל לאחור: המסע כבר החל, והוא עתיד להיות ממושך ומכאיב.

מאמר זה מורכב משלושה חלקים: בחלקו הראשון אציג סקירה כללית של פעולת המשטרה ומאפייניה העיקריים, הנשענים על שני נדבכים – אישיותו של השוטר ותרבותה הארגונית של המשטרה. לאחר מכן אציג את יחסה של המשטרה לעולם הזנות, ואבהיר כי המפגש בין שני עולמות אלה – המשטרה והזנות – הוא בהכרח מפגש הרה סכנות, בעיקר לנשים העוסקות בזנות. אלה משמשות לא פעם קרבן לאלימות משטרתית, פיזית או מינית, אך בעיקר קרבן למוסרנות שיפוטית הרואה בהן עברייניות. דרכי הטיפול בזנות, הנגזרות מהנחות מוצא אלה, יובילו לרוב לירידת הזנות למחתרת, אך לאו דווקא לצמצום ממדיה או להיעלמותה.

חלקו השני של המאמר יעסוק בזנות במדינת ישראל ובמאפייני המפגש הטעון שהתרחש בין המשטרה לבין הנשים העוסקות כאן בזנות, למגינת לבם של כל המעורבים בדבר, בעקבות גל הסחר בנשים בשני העשורים האחרונים. מעת שהבחין הציבור בתופעה זו, והרשויות נדרשו להתמודד עמה, החלה המשטרה בפעולות שיטור אגרסיביות נגד הסוחרים, הסרסורים, אך גם נגד הנשים שעליהן הייתה אמורה להגן. עם היעלמותו ההדרגתית של הסחר בנשים זרות, המשיכו השוטרים לבקר בבתי הבושת כדי לבצע פעולות אכיפה ופיקוח, שטיבן לא היה ברור להם במדויק. בהדרגה, הפכה פעילות זו למטרה בפני עצמה, ועד מהרה הפכה אף לתגובת-נגד אלימה, מרה וקשה של המשטרה נגד הנשים העוסקות בזנות. הופעלו כלפיהן הן אמצעים מתחום המשפט הפלילי (ובעיקר מעצרים ועיכובים תוך כדי שימוש בפרשנות שגויה של חוק העונשין, התשל"ז–1977 (להלן: "חוק העונשין") גם לאחר שזו נפסלה על ידי בית המשפט) והן אמצעים מנהליים (ובעיקר הטלת קנסות בגין עישון, לכלוך ועוד). שתי דרכי פעולה אלה – הפלילית והמנהלית, עודן מעוגנות בחוק, גם אם לא אופן אכיפתן. אך פעולות נוספות שביצעו השוטרים תוך כדי

מה לה לסטודנטית למשפטים בבית זונות?
הרהורים על קליניקות משפטיות, שוטרים ונשים העוסקות בזנות

יישומן היו מנוגדות לדין המשמעתי ולעתים לדין הפלילי, ואלהן נלוו אלימות פיזית, מינית ומילולית כלפי הנשים.

חלקו השלישי והאחרון של המאמר יעסוק בפעילות הקלינית בתוך עולם מורכב וסבוך זה. פעילות זו נחלקה לשני חלקים – טיפול בתחום הפרטני וטיפול בתחום העקרוני. נשים מסוימות נזקקו לעזרה נקודתית בלבד, בנושאים כגון ביטול קנס או מחיקת רישום פלילי. עם זאת, מריבוי הפניות בתחום מסוים למדנו כי מדובר בתופעה, ולא בבעיה פרטנית של אישה אחת, ואז פנינו לנסות ולטפל בבעיה בכללותה. לא תמיד הצלחנו בכך, בין השאר מכיוון שהנשים על פי רוב לא מיהרו לשתף פעולה במאבק על זכויותיהן.

נקודת מבטי על עולם הזנות, המשוקעת במאמר זה ומעצבת אותו במידה רבה, השתנתה במהלך השנים. התבוננות ראשונה אל עולם הזנות יכולה להבהיל גם את המתבונן השקול ביותר. בשלב זה, כמו רבות אחרות במצבי, חשתי כי יש לעשות הכול, ובכל מחיר, על מנת "לגאול" את הנשים מן העולם שבו הן לכודות. רק מאוחר יותר למדתי כי "גואלים" למיניהם יכולים, על פי רוב, רק להחמיר את מצבן של הנשים, אך לא בהכרח לסייע להן באמת. עורך דין המבקש לעבוד עם נשים העוסקות בזנות חייב להותיר את נקודת המבט הפטרנליסטית, האוטופית, הרחומה והחינוכית הרחק מאחור, ולהתבונן במציאות כפי שהיא, במערומיה ובמלוא כיעורה. עליו לבחון אם הצעדים שהוא נוקט אמנם יסייעו לאישה זו ולאחרות במצבה, או שמא אך יחמירו את מצבן. עולם הזנות הוא עולם מורכב. תיקונו, צמצומו או העלמתו כליל אינם אפשריים בהינף יד. אלה הטוענים כי זנות תמיד הייתה ותמיד תהיה צודקים: אם נצא מנקודת הנחה כי הפליית נשים תמיד הייתה ותמיד תמשיך להתקיים, מדוע דווקא את הזנות, אחד מאותם סממנים מובהקים של ההפליה, נצליח לבטל? אין פירושו של דבר כמובן כי יש לוותר על טיפול משפטי וחברתי בתחום; אך יש להקפיד לעשותו באופן מושכל, מבלי "לשפוך את התינוק עם המים"; יש לוודא כי טובתן של הנשים היא העומדת במרכז פעילותם של שוחרי טובתן, ולא קידום אינטרסים אישיים שלהם או אידאליים ותאוריות למיניהם.

במאמר זה אבקש לתאר את מערכת היחסים המורכבת בין המשטרה לבין הנשים העוסקות בזנות; את קשיי האכיפה הניצבים בפני השוטרים מחד גיסא, לצד השפעותיה ההרסניות של אכיפה זו על הנשים מאידך גיסא. מאמר זה איננו נשען על מתודולוגיה מחקרית אמפירית קלאסית. בשל אופייה הייחודי של העבודה הקלינית, הוא מתבסס על ממצאיה: עשרות רבות של שיחות עם נשים בזנות, עם שוטרים ועם שחקנים נוספים בשדה המחקר – מקבלי החלטות בשירות המדינה, עורכי דין, עובדות ארגונים ואחרים. במילים אחרות: המחקר העומד בבסיסו של המאמר נערך מתוך הבנת תפקידן של הקליניקות

כ"מעבדות לחקר המשפט ולפיתוחו"³, שבמסגרתן חוקרים הסטודנטים בקליניקה את הדין הקיים ואת דרך יישומו. עקב קשיי התקציב שהם מנת חלקן של כלל הקליניקות, כמו גם קשיים מחקרניים רבים הניצבים בדרכם של חוקרים בכל הנוגע לאוכלוסיות שבהן מטפלות הקליניקות השונות, ספק אם ניתן להגיע כיום במסגרתן למחקר אמפירי במובנו הקלאסי. עם זאת, קורפוס הידע העצום הנצבר בקרב הקלינאים יכול ואף חייב להיות מתורגם לכתיבה אקדמית, שאני מקווה כי גיליון זה של "המשפט" הוא רק הסנונית הראשונה שלה.⁴

לפיכך, שני החלקים הראשונים של המאמר, העוסקים במשטרה ובזנות, נשענים ברובם על חומרים תאורטיים גרידא. החלק השלישי והמרכזי במאמר נשען על פעילות הקליניקה, על תצהירים שניתנו על ידי נשים במסגרת עבודתנו עמן, על שיחות עם שוטרים וכן על מכתבים שנשלחו והתקבלו במהלך פעילותנו. אני סבורה שמתודולוגיה מעין זו, גם אם איננה עולה במדויק בקנה אחד עם עקרונות המחקר האמפירי, היא היחידה שיכולה הייתה לחשוף במלואה את התמונה העגומה המוצגת במאמר זה. רק חשיפת המכלול תאפשר בחינה מעמיקה של הדרך שבאמצעותה ניתן לשנותה, לתועלתן של הנשים הניצבות במרכזו של מאמר זה, ולהן הוא מוקדש באהבה.

ב. עולמות מתנגשים : אכיפת חקיקה בנושא הזנות על ידי המשטרה

המשטרה היא שחקנית מרכזית באכיפת החקיקה הפלילית.⁵ בשל מיקומה בשטח, היא הראשונה לזהות בעיות, לקבוע מדיניות לגביהן ולהחליט אם תיושם החקיקה ואם כן –

3 יובל אלבשן "ריח הגלימה כריח השדה": על יעדי החינוך המשפטי הקליני "משפטים לד" 472-470, 455 (2004).

4 השוו למשל לדבריה של פרופ' פרנסס רדאי: "חלקו הראשון של המאמר מתעד מנקודת מבט אישית כמה מן הצעדים שננקטו בימיו המוקדמים של המאבק הפמיניסטי המשפטי. נתבקשתי על ידי דפנה ברק-ארוז, העורכת הראשית של הספר, לתעד אירועים בלתי כתובים שעל קיומם אני יודעת מניסיוני האישי. הסכמתי לעשות זאת בהיסוס מה, שכן אופן זה של כתיבה אקדמית אינו דרכי הרגילה. הסכמתי כי יש ערך לתיעוד הזיכרונות על בריתות ועל התנגשויות, על ניצחונות ועל כישלונות, על הומור ועל תסכול, מתוך תקווה שבכך ארים תרומה קטנה לנראטיב הקולקטיבי". פרנסס רדאי "תיאוריה משפטית, חקיקה והתדיינות פמיניסטיות בישראל: רטרוספקטיבה" **עיונים במשפט, מגדר ופמיניזם** 19, 20 (דפנה ברק ארוז, שולמית יניסקי-דביר, יפעת ביטון ודנה פוגץ עורכות, 2007).

5 לדיון בתפקידיה הנוספים של המשטרה ראו: דני גימשי **מערכת הצדק בפלילים – אכיפת החוק בחברה דמוקרטית** (2007); ; ROBERT REINER, THE POLITICS OF THE POLICE (2000); JOHN P. CRANK UNDERSTANDING POLICE CULTURE (1998).

מה לה לסטודנטית למשפטים בבית זונות?
הרהורים על קליניקות משפטיות, שוטרים ונשים העוסקות בזנות

כיצד. לפיכך, מידת אכיפת החוק וכפועל יוצא – יעילותו, מוכתבות מעמדת המשטרה המקומית וממידת נחישותה לאכפו, אך בעיקר משיקול דעתו של השוטר היחיד בשטח. שיקול דעת הוא כלי עבודתו החשוב ביותר של השוטר. הוא נדרש על מנת להעריך את המצב שאליו נקלע ואת התגובה הנדרשת. שיקולים רבים ומורכבים ניצבים בפניו והופכים את הפעלת שיקול הדעת ואת תהליך קבלת ההחלטות עבורו לתהליך מורכב ולעתים אף סבוך: האם ישנם נפגעים בגוף או ברכוש? האם מעצר יחמיר את המצב או ישפר אותו? האם תוגש תלונה, ואם כן – האם סביר יותר שתוגש בעקבות מעצר או בהיעדרו דווקא? כיצד מצפה ממנו מפקדו לנהוג? האם פרשה זו תפתח לכלל כתב אישום והרשעה? האם היא תאלץ אותו להגיע לבית המשפט ביום החופשי שלו? כיצד יפעל החשוד אם ישוחרר? ועוד שאלות רבות אחרות.⁶

לכל תהליך קבלת החלטות של שוטר יש שני רכיבים: האחד, רכיבי אישיותו כאדם פרטי, ניסיון חייו, החוויות אשר חווה טרם גיוסו למשטרה, מניעי גיוסו ועוד. שוטרים מגיעים ממעמד הפועלים, על פי רוב, ומביאים משם נורמות של כבוד עצמי וצורך להוכיח גבריות.⁷ הרכיב השני המשפיע על דרך קבלת ההחלטות שלו, שיכול להיות לעתים הדומיננטי יותר, הוא "אישיותו המקצועית" של השוטר.⁸ אישיות זו מעוצבת בכור ההיתוך של התרבות הארגונית של המשטרה ומושפעת מחלקים אינהרנטיים בעבודתה: הסמכות הרחבה המוקנית לכל שוטר מעצם תפקידו, לצד הצורך לבססה; כמו גם תסכולים וסיכונים רבים. נדמה כי בנוגע לסיכון אין צורך להרחיב מילים, אך בנוגע לתסכולים נדרשת הבהרה. תסכול זה נבנה על שלושה אדנים: בראש ובראשונה, השוטר אינו יכול להתעלם מחוסר התועלת שבעבודתו. למשטרה אין הכלים המתאימים להתמודד עם הפשיעה המבוצעת ולא כל שכן עם מניעתה. פשיעה היא חלק מן החברה, וסביר להניח כי תמשיך להתקיים גם בעתיד. לכל היותר ניתן, בעבודה סיופית ונמרצת, לחתור לצמצום היקפה, אך גם משימה זו אינה פשוטה: בשל ממדיה הנרחבים של הפשיעה ובשל מאפייניה, קשה לדעת במדויק עד כמה האכיפה משמעותית ומהם ממדי המניעה. מקור שני לתסכול הוא הדרישה המופנית

JAMES Q. WILSON, THE MANAGEMENT OF LAW AND ORDER IN EIGHT COMMUNITIES 84 6
(1978).

שם, בעמ' 32. 7

Jerom H. Skolnick, *A Sketch of the Policeman Working Personality*, in RACE ETHNICITY, AND POLICING: NEW AND ESSENTIAL READINGS 15 (Stephen K. Rice, Michael D. White & Robin S. Engel eds., 2010); GEORGE F. COLE CHRISTOPHER E. SMITH, THE AMERICAN SYSTEM OF CRIMINAL JUSTICE 188 (5th ed. 2007); BRUCE L. BERG POLICING IN MODERN SOCIETY 323 (1999). 8

לשוטרים להציג בעברות מסוימות מכסת מעצרים מינימלית,⁹ באופן שעלול לגרום להם לנקוט דרכי עבודה פסולות על מנת למלא את המכסה, מבלי להתייחס לזכויות האדם של מי שאיתרע מזלם להפוך לחלק מן המכסה.¹⁰ בשלב זה, השוטרים עשויים להפוך למוקד ביקורת ציבורית לא פחות מן התופעה שדרשה מהם מלכתחילה את מכסות המינימום. גורם שלישי לתסכולם הוא הציבור הרחב, שאיננו משתף פעולה תמיד עם המשטרה, מסיבות שונות.¹¹ נכונות שיתוף הפעולה מצד האזרח גוברת כאשר מדובר בשיטור קהילתי, ובשוטרים המכירים את הקהילה והיא אותם.¹² עם זאת, עד היום למיטב ידיעתי לא התקבלה הצעתה החשובה של מרי מצודה לפקח פיקוח אזרחי של ממש על המשטרה, שבו ייטלו חלק בעיקר קבוצות מיעוט.¹³

החקיקה הפמיניסטית, או זו שנתפסה ככזו על ידי המשטרה, בכלל,¹⁴ ונשים העוסקות בזנות, בפרט, היו עצם שנתקעה בגרונה של המשטרה כבר משלבים מוקדמים של פעילותה: עצם שלא יכלה לבלוע, אך גם לא להקיא. הדבר יצר התנגשות בלתי-נמנעת כמעט בין שני עולמות שונים אלו. שכן קיימים קשיים מובנים באכיפתה של חקיקה פמיניסטית או חקיקה הנתפסת ככזו על ידי המשטרה. חקיקה המאיימת על ערכים מרכזיים של הגבריות המסורתית, כגון שליטתו של הגבר במרחב המשפחתי, או הנגישות הגברית הבלתי-מוגבלת לנשים בזנות, עשויה להציב בפני המשטרה קשיים בלתי-מבוטלים בעת אכיפתה.

המשטרה המודרנית שהוקמה בלונדון בשנת 1829 נועדה לסייע לאליטות לפקח על המעמד הנמוך, ובעיקר על מעמד הפועלים, שכן נזקקו לכוח עבודתם ולצייתנותם.¹⁵

9 על מכסות מעצרים ויחסם של שוטרים אליהן ראו WILSON, לעיל ה"ש 6, בעמ' 96–98.
 10 כך למשל טוענת Matsuda: "It is common for the police to generate crime even as they purport to enforce it" Mari J. Matsuda, *Crime and Affirmative Action*, 1 THE JOURNAL OF GENDER, RACE AND JUSTICE 309, 319 (1998). לדיון נוסף על הקשר בין משטרה ואליומות, ועל הדרך שבה המשטרה מפעילה אלימות, בין שכדין ובין שלא כדין, ראו VIOLENCE AND POLICE CULTURE (Tony Coady, Steven James, Seumas Miller & Michael O'Keefe eds., 2000).
 11 John P. Clark, *Isolation of the Police: A Comparison of the British and American Situation*, 56 J. CRIM. L. CRIMINOLOGY & POLICE SCI. 307 (1965).
 12 WILSON, לעיל ה"ש 6, בעמ' 70.
 13 Matsuda, לעיל ה"ש 10, בעמ' 319. בין השאר, היא מציעה כי ייקחו חלק בפיקוח זה הומואים, לסביות, אנשים עם מוגבלויות, פמיניסטיות, אנשים המקבלים קצבאות רווחה ועוד.
 14 כך למשל חקיקה המגנה על נשים מפני אלימות איננה חקיקה פמיניסטית, אך נדרשה אווירה ציבורית המכירה בזכויות נשים על מנת שתוכלל בספר החוקים ותיאכף.
 15 חיה שפייר מקוב "פיקוח משטרתי על נשים בבריטניה הויקטוריאנית" זמנים 74, 72 (2001). לדיון נוסף בנושא הזנות בתקופה הויקטוריאנית ראו TREVOR FISHER, PROSTITUTION AND

מה לה לסטודנטית למשפטים בבית זונות?
הרהורים על קליניקות משפטיות, שוטרים ונשים העוסקות בזנות

מרבית הזונות בתקופה הוויקטוריאנית, כאז כן היום, היו נשים עניות שחיו בשולי החברה, אך הוויקטוריאנים העדיפו להאמין כי מוסר לקוי ותאוה מינית מופקרת הם שהביאו אותן לעסוק בזנות וכי הבעיה איננה הרעב שממנו הן סבלו, כי אם רעב מיני שאינו יודע שובע; אם אך יזנחו את דרכיהן החוטאות ויפנו אל הדת, יזכו הזונות לישועה, לפרנסה ולקורת גג. הזונה בתקופה הוויקטוריאנית היוותה בעיה קשה עבור המשטרה: היא נתפסה כאישה עצמאית, בתקופה שבה נשים היו חייבות להיות תלויות בגברים למחייתן; היא נתפסה כמופקרת, בתקופה שקידשה את הטוהר והמוסר; היא יצאה אל הספירה הציבורית, בזמן שמרבית הנשים נשארו ככל שיכלו בספרה הפרטית;¹⁶ היא נחשבה לשירות חיוני, שלא ניתן להתקיים בלעדיו, אך מאידך נתפסה גם כמפיצת מחלות שפגעו, בין השאר, במגני האימפריה – החיילים והמלחים.

תמונה מורכבת זו אילצה את המשטרה להסתפק במבט בוחן וממשמע שעקב אחר הזונה הוויקטוריאנית לכל אשר פנתה, כפי שהתריע פוקו: "חייבים לדבר על המין כמו דבר שלא מספיק לגנותו או לסבול אותו, אלא צריך לנהל אותו, לשלב אותו בתוך מערכת של תועלת, לכוון אותו לשם השגת הטוב המרבי עבור הכלל, להפעיל אותו באופן אופטימאלי. את המין לא מספיק לשפוט, יש להקים סביבו מנהלה".¹⁷ המשטרה יכלה להכתוב את אזורי פעולתה של הזונה, לעצרה בגין שוטטות, שידול או הפרעה לסדר הציבורי, אך לא להניעה לחדול מפעילותה על פי חוק. תפיסה זו הצדיקה רגולציה ובעיקר כפיית בדיקות רפואיות משפילות על הנשים, שהתקיימו כמה עשרות שנים במרבית מדינות אירופה המערבית.¹⁸ הרדיפה המשטרית אחריה הטביעה בה סטיגמה של עבריינית, הגם שלא הייתה כזו

THE VICTORIANS (1997); PAUL MCHUGH, PROSTITUTION AND THE VICTORIAN SOCIAL REFORM (1980).

- 16 בתקופה הוויקטוריאנית הפך השם "Street Walker" לשם נרדף לזונה.
17 את פעילות המשטרה בהקשר זה הוא מגדיר "במובן הרחב שהיה למלה באותה תקופה – לא עיסוק בדיכוי מהומות, אלא ניסיון להביא באופן מסודר למיצוי הכוחות הקולקטיביים והפרטיים". מישל פוקו **תולדות המיניות I: הרצון לדעת** 20 (גבריאל אש מתרגם, 1996).
18 לדיון כללי בנושא הקשר בין בריאות לזנות, והחרדה שעוררו בציבור מחלות מין שהופנתה לא פעם כלפי נשים העוסקות בזנות ראו Dag Stenvoll, *From Russia With Love? Newspaper Coverage of Cross-Border Prostitution in Northern Norway, 1990–2001*, 9 THE EUROPEAN JOURNAL OF WOMEN'S STUDIES 143, 156 (2002); David King *Prostitution as Pariah in the Age of Aids: A Content Analysis of Coverage of Women Prostitutes in the New York Times and the Washington Post*, 16 WOMEN AND HEALTH 155 (1990).

בחוק.¹⁹ מצבה אפשר לשוטרים לנצל את מעמדם כדי לקחת שוחד כספי מן הזונה או לקיים עמה יחסי מין.²⁰

גם בתקופות מאוחרות יותר, לאחר שהתקופה הוויקטוריאנית פסה מן העולם (במישור ההיסטורי, לכל הפחות), העברות המכונות במשטרה "עברות מוסר" (בעיקר זנות והימורים) המשיכו להציב לא מעט קשיים בפני השוטר שביקש לאכוף את החקיקה בעניינן. עברות אלה היו ונותרו עברות קשות לאיתור, המתנהלות במסתרים, וקשה לאסוף ראיות קבילות לגביהן. בנוסף, שתי עברות אלו נתפסות כמצויות בלב לבו של הפשע המאורגן, דבר היוצר תת-דיווח בעניינן.

עמדת המשטרה כלפי הזנות כמעט לא השתנתה במרוצת השנים: תפיסתה כעבודה, כמקצוע העתיק בעולם שאין טעם לנסות למגר, נותרה על כנה. שוטרים דבקו ב"תאוריה הביולוגית", הרואה בזנות כלי פונקציונלי המונע אינוסן של נשים "הגונות", ובלקוחות – גברים נורמטיביים המבצעים פעילות מובנת מאליה.²¹ שוטרים המשיכו לצרוך זנות בעצמם, או דרשו יחסי מין בתמורה להימנעות ממעצרה של האישה. ברנשטיין מתארת במאמרה מצבים שבהם שוטרים דורשים מנשים בזנות קיום יחסי מין תמורת שחרור ממעצר, או מחזירים ללקוח את כספו לאחר שטען כי לא קיבל תמורה. במקום אחר דיווחו 16% מהנשים בזנות שרואיינו בניו-יורק כי היה להן פעם אחת לפחות לקוח שהוא שוטר.²² אחת הנשים הגדירה עצמה בת-מזל בשל עובדה זו, שכן אותו שוטר-לקוח מגן עליה ממעצר. אחרות סיפרו כי נכפה עליהן לקיים עם שוטרים יחסי מין. גם התפיסה המוסרנית, שלפיה הזנות (ולא צריכתה) היא סימן לניוון מוסרי, נותרה על כנה.

19 פקודת המחלות המדבקות (Contagious Disease Act) שנחקקה במאה ה-19 אפשרה למשטרה לעצור ברחוב כל אישה שנחשדה בעיסוק בזנות, ולקחת אותה לרופא שיערוך לה בדיקות גופניות.

20 שפייר מקוב, לעיל ה"ש 15, בעמ' 81.

21 Mary McIntosh, *Who Needs Prostitutes? The Ideology of Male Sexual Needs, in* WOMEN, SEXUALITY AND SOCIAL CONTROL 53 (Carol Smart & Barry Smart eds., 1978).

22 Elizabeth Bernstein, *What's Wrong with Prostitution? What's Right with Sex Work? Comparing Markets in the Female Sexual Labor*, 10 HASTINGS WOMEN'S L.J. 91, 109 (1999); BEHIND CLOSED DOORS – AN ANALYSIS OF INDOOR SEX WORK IN NEW YORK CITY SEX WORKERS PROJECT AT THE URBAN JUSTICE CENTER 49, 50 (2005) www.sexworkersproject.org/downloads/BehindClosedDoors.pdf (נבדק לאחרונה ב-26.7.2012).

מה לה לסטודנטית למשפטים בבית זונות?
הרהורים על קליניקות משפטיות, שוטרים ונשים העוסקות בזנות

מתוך נקודת מוצא זו, נקל להבין מדוע ללא קשר לקביעתו של החוק בנושא מידת הפלילות שבמעשי שחקן כזה או אחר,²³ הסבירות כי רק האישה תיעצר גבוהה בהרבה. גם שוטרים שאינם בעלי תפיסת עולם פטריארכלית מובהקת חשים אמפתיה לא פעם כלפי לקוח המבצע מעשה הנתפס טבעי לחלוטין עבור גבר.²⁴

אלימות משטרתית נגד נשים בזנות והתנהגות לא ראויה אחרת אינן נדירות, אך דיווח על אודותיהן נדיר. קרבנות פשיעה רבים ממילא אינם מדווחים על הפשע אשר בוצע בהם.²⁵ כאשר זונה היא הקרבן, סיכויי הדיווח קטנים בהרבה. במקרים רבים, קרבן התקיפה תהיה זונת רחוב, החשופה במידה רבה יותר מאלו הנמצאות בקבוצה בתוך דירה סגורה. במצב דברים זה, פערי הכוחות נוטים באופן מובהק לטובת השוטר: הוא נתפס כמגן החוק והיא – כעבריינית; ידיעותיה על זכויותיה מעטות; סביר שתגיע משכבה חברתית-כלכלית נמוכה יותר ותבליג על פגיעות בה על ידי שוטרים ואחרים ולא תדווח עליהן דווקא. יחסה של המשטרה קשה במיוחד כשמדובר באכיפת החוק נגד מהגרים וקבוצות שוליים.²⁶

שלושה גורמים עיקריים מסוגלים לעורר כל משטרה בעולם מתרדמתה בנוגע לזנות, ולשנות את היחס כלפיה כמטרד גרידא: הגירה מוגברת, שאליה נלווים תמיד חששות בנושא הסחר בנשים (מוצדקים אם לאו), שיקולי בריאות הציבור וערך הנדל"ן באזורי הזנות. אעמוד על גורמים אלה בקצרה, והראשון והעיקרי שבהם הוא ההגירה וכת בריתו – הסחר בנשים.

הגירה (ובייחוד הגירת נשים), מעצם היותה תהליך של מפגש עם הזר והלא ידוע, עוררה לעתים חששות תרבותיים אצל האוכלוסייה הקולטת, ובעיקר חשש מפשיעה מצד המהגרים

23 סוחרים וסרטורים מופללים היום כמעט בכל מדינות המערב (במדינות שמסדו את הזנות פעולתם אפשרית בגבולות הקבועים בחוק), לקוחות מופללים רק במקרים מסוימים ובעיקר צריכת זנות מקטינות, ונשים מופללות רק בחלק ממדינות ארצות-הברית.

24 Julie Lefler, *Shining the Spotlight on Johns: Moving towards Equal Treatment of Male Customers and Female Prostitute*, 10 HASTINGS WOMEN'S L.J 11, 25 (1999). גם הקונגרס האמריקני, אשר בחן את נושא הטיפול בסחר בנשים, סקר נתונים שלפיהם בבוסטון היחס בין מעצרי נשים ללקוחותיהן הוא 1:11; בשיקגו 1:9; בניו יורק 1:6. ראו 109th Congress, 1st Session: End Demand for Sex Trafficking Act of 2005 (2005). ראו דבריו של סוון אקסל מנסון המצוטטים אצל: Maria Jacobson, *Why do Men Buy Sex*, 1-2002 NIKK MAGAZINE 22 (2002).

25 Linda S Williams, *The Classic Rape: When Do Victims Report?*, 31 SOC. PROBS. 459 (1984); Bonnie S. Fisher, Francis T. Cullen, Michael G. Turner & Leah E. Daigle, *Reporting Sexual Victimization to the Police and Others*, 30 CRIM. JUST. & BEHAVIOR 6 (2003).

26 Jon Hurwitz & Mark Peffley, *Explaining the Great Racial Divide: Perceptions of Fairness in the US Criminal Justice System*, 67 J.P. 762 (2005).

והפרת נורמות מוסר אצל המהגרות. לעתים היו אלה נשים שהיגרו וחיפשו עבודה, לרבות בתחום הזנות, או נשים שהגיעו לזנות מכפייה או לאחר שנאשו מתקווה למצוא עבודה בשכר דומה באותה מדינה. בשל תהליכים הקשורים בתרבות, במוסר, בדת ובאופן אירוני גם בפעילותם הנמרצת של ארגוני זכויות אדם בכלל וארגונים פמיניסטיים בפרט, נשים זכו ליחס של קרבנות סחר בבני אדם גם כשלא התאימו להגדרה זו.²⁷ פניקה מוסרית וזעקה ציבורית בנוגע לסחר בנשים המהגרות, הופיעה ונעלמה במופעים קצרים של כמה שנים בכל פעם.²⁸ זאת, כמובן, מבלי להמעיט בחומרתם של מקרי סחר בבני אדם שאמנם נלוו לעתים תכופות לגלי הגירה אלה.

גורם שני בעיצוב החקיקה בנושא הזנות היה שיקולי בריאות הציבור. שיקולים אלה צצו בעבר בעיקר בעתות מלחמה, בשל מרכזיותו של הצבא ככוח לוחם עד ראשית המאה העשרים. בטרם התגלה הפניצילין עוררו מחלות המועברות במין חשש עז להדבקת חיילים, דבר שעלול היה להוביל לפגיעה בצבא. נקודת המוצא הייתה כי הנשים הן מקור המחלות, ולפיכך פיקוח עליהן (ולא על החיילים) יהיה מונע הנזק הטוב ביותר. לאחר המצאת הפניצילין פחת משקלו של נימוק זה, אך מחלות המין נותרו שיקול חשוב בדיון הציבורי על מצבה החוקי של תעשיית המין, והוא היה לתומכי מיסוד הזנות קרדום לחפור בו. עם הופעתה של מחלת האיידס, שבו וגברו קולות אלה.

עילה שלישית לדרישה ציבורית להתערבותן של הרשויות, בין השאר של הרשות המחוקקת, הייתה "פלישתה" של הזנות לאזורי מגורים של המעמד הבינוני והעליון. "פלישה" זו יצרה חשש לפגיעה בערך הנדל"ן וטשטוש התחומים בין האוכלוסייה ה"מהוגנת" לבין נשים הנתפסות כמי שאינן כאלו מעצם טיבן וטבען.²⁹ חששות אלו אפיינו בעיקר את האוכלוסייה המתגוררת בערי בירה.

Laura M. Agustin, *Migrants in the Mistress's House: Other Voices in the "Trafficking"* 27 *Debate*, 12 SOCIAL POLITICS 96 (2005).

28 בהקשר זה יש לציין כי נשים מקומיות שסבלו ממצוקה דומה – זכו פעמים רבות להתעלמות מצד ארגונים ורשויות.

29 ככל שהשכונה מבוססת יותר חברתית וכלכלית, יגבר הלחץ על המשטרה לנקוט צעדים ולהפך. ראו למשל Phil Hubbard, *Red-Light Districts and Toleration zones: Geographies of Female Street Prostitution in England and Wales*, 29 AREA 129 (1997). בישראל, אחד המניעים להקמתה של ועדת בן עתו לחקר הזנות היה פלישתה של הזנות לאזורי המגורים של המעמד הבינוני.

מה לה לסטודנטית למשפטים בבית זונות?
הרהורים על קליניקות משפטיות, שוטרים ונשים העוסקות בזנות

הסחר בנשים הוא המניע המשמעותי מכולם לפעילות משטרתית, בשל ממדי הפניקה המוסרית שהוא יוצר, גם אם לפרק זמן קצר.³⁰ בתקופות שבהן הציבור נסער מפרשיות סחר, מתחיל מאבק משטירתי בתופעה, המונע לרוב על ידי לחצים פוליטיים. בתחילה מתמקד המאבק בסוחרים ובסרסורים, אך עד מהרה הוא גולש לעבר הנשים עצמן והופך אותן לנפגעותיו העיקריות.³¹ ואז הופך המאבק הנמרץ בסחר למדיניות של הטרדת הנשים. הן ולקוחותיהן מושמים במעקב משטירתי, נעצרים לעתים קרובות לחקירות בין בגין הזנות עצמה ובין בגין עברות הקשורות לזנות, כגון מטריד לציבור.³² לעתים מוצב שוטר בכניסה לבית בושת, ופעילותו מתמקדת ברישום שמות הלקוחות. דרך פעולה זו עשויה לסייע לצמצום ממדיה של התופעה – לפחות בזירות הגלויות – גם אם לא למגרה כליל. בשלב זה פוליטיקאים המזהים את הפוטנציאל הרב לפרסום הטמון בתחום זה, נחפזים להציע הצעות חוק וצעדי אכיפה שלא תמיד משרתים את טובת הנשים.³³

מדיניותה של ארצות־הברית בתחום הסחר בראשית המאה ה־21 היוותה אף היא גורם ממריץ – יש שיטענו כי אף ממריץ מדי – לפעילותן של משטרות במדינות שונות בעולם, באופן אשר הוביל, לא פעם, לפגיעה בנשים שעליהן ביקשה מחלקת המדינה להגן.³⁴

EDWARD J. BRISTOW PROSTITUTION AND PREJUDICE: THE JEWISH FIGHT AGAINST WHITE 30
SLAVERY, 1870–1939 223 (1982). ראו גם אמה גולדמן "הסחר בנשים" **חמישה מאמרים**
פמיניסטיים 23 (דפנה רוזנבליט עורכת ומתרגמת, 2005).

Ronald Weitzer, *The Social Construction of Sex Trafficking: Ideology and* 31
Institutionalization of a Moral Crusade, 35 POL. & SOC'Y 447 (2007)
ה"ש 30, בעמ' 36–37.

WILSON, לעיל ה"ש 6, בעמ' 100. 32

גולדמן, לעיל ה"ש 30, בעמ' 23–24 "כדאי לשים לב לכך שבכל פעם שרוצים להסיט את דעת 33
הציבור מעוול ציבורי גדול, מכריזים על מסע צלב נגד מעשי תועבה, הימורים, מסכאות וכן
הלאה [...] הצעקה הצדקנית נגד הסחר בעבודה לבנה [...] הצליחה לשעשע את המין האנושי
לזמן מה, והיא תעזור לתפור עוד כמה חליפות פוליטיות לפרזיטים שמנים הסובבים בעולם
כפקחים, חוקרים בלשים וכדומה". אזהרה מעוררת השראה זו, יש לציין, נכתבה לפני למעלה
ממאה שנה, אך היא משקפת במידה רבה גם את המצב כיום.

במבוא פרסם ארגון Human Rights Watch דו"ח המתבסס על עדויותיהן של 90 נשים 34
בזנות, אשר היו קרבן לאלימות משטרתית, לאונס, למעצר ולמאסר שלא כדין. ראו Off the
Streets: Arbitrary Detention and Other Abuses against Sex Workers in Cambodia
Human Rights Watch (2010) www.hrw.org/sites/default/files/reports/cambodia0710
webwcover_2.pdf (נבדק לאחרונה ב־26.7.2012), ראו במיוחד את חלקו השני של פרק 6
"US Pressure to Address Trafficking Makes a Bad Situation Worse" (בעמ' 60). כן ראו
Arrest the Violence: Human Rights Abuses against Sex Workers in Central and Eastern
Europe and Central Asia SWAN (2009) swannet.org/node/1639
Monica Rao Biradavolu, Scott Burns, Annie George, Asima Jena & Kim ; (26.7.2012

המאבק של משטרות המערב נגד הסחר בנשים ממדינות מוחלשות, נתפס כהרואי בראשיתו, ובתוך כמה שנים הצליח לצמצם באופן ניכר את מספרן של הנשים הזרות – קרבנות סחר ומהגרות כאחד. עם זאת, למאבק זה שהמשטרה גויסה אליו בניגוד לרצונה, היה מחיר כבד של תגובת נגד אלימה של המשטרה כלפי נשים מקומיות העוסקות בזנות.³⁵ תגובת נגד זו באה לידי ביטוי במסגרת פעולות שנעשו כביכול עדיין במסגרת המאבק נגד הסחר, אך בפועל נפגעו זכויותיהן של הנשים (בעיקר המקומיות) העוסקות בזנות, והשוטרים עצמם הפרו את החוק לא פעם.³⁶

כיצד תתמודד תעשיית המין עם לחץ משטרתי מוגבר? באופן כללי ניתן לקבוע כי תעשיית המין מגיבה להקשחת מדיניות המשטרה כלפיה בירידה למחתרת.³⁷ ראשונים ייעלמו סממניה החיצוניים – זנות הרחוב ובתי הבושת הפועלים בגלוי.³⁸ בתי הבושת ייפתחו מחדש בתוך דירות מגורים, זנות הרחוב תעבור לזירות סגורות או למקומות נידחים יותר, שבהם לא מתנהלת אכיפה משטרתית אינטנסיבית.³⁹ מחירי המידע והאתנן יעלו בהתמדה, על מנת שרק מי שמוכרים באופן אישי לאישה העוסקת בזנות או לסרסוריה יוכלו לעשות בה שימוש.⁴⁰ בנוסף, כדי למנוע ייצור ראיות פוטנציאליות, יימנעו נשים מלהשתמש בקונדומים למשל וינקטו צעדים נוספים היעילים לטווח הקצר ולמטרה המצומצמת של הימנעות ממעצר. לטווח הארוך ובכחינת השפעתם הכוללת פגיעתם של אמצעים אלה רעה. נדידת אזורי הזנות למקומות אחרים יוצרת במקומות החדשים את הבעיה שהייתה במקומות הקודמים, מבלי שניתן לה מענה ממשי.⁴¹ תהליכים אלה, רובם

Blakenship, *Can Sex Workers Regulate Police? Learning from an HIV Prevention Project for Sex Workers in Southern Indiana*, 68 Soc. Sci. 1541 (2009) (להלן: דו"ח זכויות אדם).

35 Jane S. Schacter, *Courts and the Politics of Backlash: Marriage Equality Litigation, Then and Now*, 82 S.C. L. Rev. 1153 (2009).

36 דו"ח זכויות אדם, לעיל ה"ש 34.

37 WILSON, לעיל ה"ש 6, בעמ' 101.

38 ראו למשל דיווח על המצב הקיים כיום בנוורבגיה לאחר חקיקת חוק מפליל לקוחות: Prostitution in Norway, The Pro Center Report (2009), available at www.norvegia.bg/News_and_events/policy/Prostitution-in-Norway---The-Pro-Centre-report-2009/ (נבדק לאחרונה ב-26.7.2012).

39 גם בעניין זה הזהירה גולדמן מפני השפעות אכיפה כזו (לעיל ה"ש 30): "ומה יוצא מזה: היקף ההימורים גדל? הלקוחות צובאים בהמוניהם על דלתותיהן האחוריות של המסבאות, הזנות שוברת שיאים ומערכת הסרסרות ובתי הזונות מידרדרת עוד יותר".

40 WILSON, לעיל ה"ש 6, בעמ' 101.

41 שם, בעמ' 109.

מה לה לסטודנטית למשפטים בבית זונות?
הרהורים על קליניקות משפטיות, שוטרים ונשים העוסקות בזנות

ככולם, לא פסחו על משטרת ישראל ועל יחסה אל הזנות. אך בטרם נפנה אל נושא זה, אציג בקצרה את מאפייניו הייחודיים של עולם הזנות הישראלי, אשר יעמדו במרכזו של הפרק הבא.

ג. הזנות במדינת ישראל

זנות התקיימה בארץ ישראל בתקופה העותמאנית⁴² ובתקופה המנדטורית.⁴³ החקיקה הבריטית שאומצה עם קום המדינה אימצה גם את פרק עברות זנות ותועבה בחוק הפלילי הבריטי,⁴⁴ שלפיו הופללו מנצלי הזונה, אך לא היא עצמה. בראשית שנות השישים הסתיים תהליך ניסוחה של הצעת חוק שנועדה להחמיר את העונשים המוטלים על סרסורים.⁴⁵ בין השאר, ביקש המחוקק לתקן את הגדרתו של בית הבושת בחוק העונשין.⁴⁶ עד אותו הזמן נדרש ששתי נשים יעסקו בזנות בבית אחד, על מנת להגדיר את המקום כבית בושת. לאחר התיקון בחוק, פירש בית המשפט העליון באופן מוטעה סעיף זה כחל גם על נשים העוסקות בעצמן, בביתן שלהן, בזנות.⁴⁷ נדירים הם המקרים שבהם ניתן ללמוד על גודל הפער בין עמדת המחוקק לבין פרשנות בית המשפט העליון כמו בפרשת **תורג'מן**. במקרה זה, השופט זוסמן, שהיה בדעת המיעוט בעניין **תורג'מן**, סיפר על פגישה שהייתה לו עם חבר כנסת כמה חודשים לאחר מתן פסק הדין:

“חדשים אחדים לאחר שפסקנו בדבר, נזדמן לי להיפגש עם אחד משני חברי הכנסת שהיו נתבי החוק. הוא פנה אלי מפני שקרא את פסק דיננו, והיה נדהם מן העובדה שבכלל לא חשבו בכנסת על אותה אישה-זונה המשתמשת בחדרה העלוב לצרכי מגורים ופרנסה כאחד. כל מה שחפצנו – כך אמר לי – היה לנתק את עצמנו מן ההגדרה המיושנת האנגלית של בית

42 ראו למשל מרגלית שלה נסיכה או שבויה? החויה הנשית של הישוב הישן בירושלים 1840–1914 230–235 (2001); גור אלרואי אימיגרנטים 146–162 (2004).

43 בת שבע מרגלית שטרן “גאולה בכבלים”: תנועת הפועלות הארץ ישראליות 1920–1939, 110–114 (2006); דבורה ברנשטיין נשים בשוליים: מגדר ולאומיות בתל אביב המנדטורית (2008).

44 פקודת החוק הפלילי, 1936.

45 חוק לתיקון דיני העונשין (עבירות זנות), התשכ”ב–1962.

46 היטיב לתאר מהלך זה השופט זוסמן במאמרו: “הרעיון של חקיקת חוק חדש, מקורי כאילו, קסם ומשך”. יואל זוסמן “בתי המשפט והרשות המחוקקת” משפטים ג 213, 219 (1971).

47 פרשנות זו ניתנה לחוק על ידי הנשיא אגרנט בע”פ 94/65 תורג’מן נ’ היועץ המשפטי לממשלה, פ”ד יט(3) 57 (1965).

זנות, ותו לא. מה שאתם פסקתם, שלאישה יהא צפוי עונש מאסר של 5 שנים, אם לא העתיקה עיסוקה אל מתחת לכיפת השמים, דבר זה בכלל לא העלנו על הדעת".⁴⁸

השפעתה של פסיקה זו הייתה – ועודנה – הרסנית עבור נשים רבות. היא התעלמה באופן מוחלט מעמדתו החולקת של השופט זוסמן, אשר נאלץ לתהות, במקרה זה ובאחרים, על השלכות פסק הדין על אישה העוסקת בזנות: "היכן תגור אם החזקת בית המגורים שלה תהא פשע הגורר אחריו מאסר עד חמש שנים? התהא בלי קורת גג?"⁴⁹

פסק הדין בעניין **תורג'מן** אילץ נשים מעתה לבחור בין פנייה לסרסור ולבית בושת, ואז יישאו אלה באחריות הפלילית אם תגיע המשטרה אל פתחם, או להסתכן כי רשויות האכיפה יעמידוה לדין בשל עיסוקה בזנות בביתה. מגמה זו נותרה על כנה במהלך השנים: תפיסת האישה כקרבן, שיש להגן עליו, והדרך היחידה לעשות כן היא חילוץ מעולם הזנות, גם אם בדרך הפוגעת בה ובזכויותיה. דווקא השאיפה להיטיב את מצבה היא שהייתה בעוכריה.⁵⁰

48 זוסמן, לעיל ה"ש 46, בעמ' 221; ראו גם "דו"ח הוועדה לבדיקת בעיות הזנות, בראשות השופטת הדסה בן-עתו" **מעמד האשה בחברה ובמשפט** 168, 175 (פרנסס רדאי, כרמל שלו, מיכל ליבן-קובי עורכות, 1995): "נראה לנו אפוא, כי חוק שמקובל לראותו כרפורמה מקיפה בדיני הזנות, הנהיג כבדרך-אגב כמה איסורים חמורים מבלי שמליאת הכנסת הייתה ערה במידה מספקת למשמעות ולתוצאות המרחיקות-לכת של חלק מאותן הוראות". במאמר אחר שכתבה מותחת בן-עתו ביקורת נוקבת על דרך חקיקת החוק: "לאור העובדה שבפועל גרם החוק מהפכה מרחיקת לכת בדיני הזנות, כמעט לא יאומן הסיפור על אופן חקיקתו. תחילתו בהצעת חוק פרטית של ח"כ ניר רפלקס ז"ל שהוגשה בשנת 1962 [...] המציע לא התכוון לרפורמה בדיני הזנות, ועיקר הצעתו נגעה להחמרת עונשיהם של הסרסורים והחיים על רווחי זונה, ושל אלה המשדלים אשה למעשי זנות... ההצעה לא הכילה שום שינוי בדין המהותי". הדסה בן-עתו "החוק, הפסיקה ומציאות החיים" **ספר זוסמן** 55, 66–68 (אהרן ברק, יצחק זמיר, חיים כהן, נפתלי ליפשיץ וגבריאלה שלו עורכים, 1984). אך משם עברה ההצעה לוועדת חוקה וחוק ומשפט, ועברה שינויים מהותיים. עתה נכללו בה הוראות חוק נוספות, מהותיות. בהקשר זה כותבת בן-עתו: "לשוא חפשתי דברי הסבר בפרוטוקול הכנסת בעת שהוצגה ההצעה החדשה בשם הוועדה, ובדיון הקצר שהתקיים. [...] הוחק אצלנו חוק המתיימר להיות רפורמה מקיפה בנושא הזנות, ללא כל התייחסות של חברי בית המחוקקים באולם המליאה לפרובלמטיקה הכרוכה בנושא. [...] מתעורר חשד שאף שם לא הוקדשה תשומת-לב מעמיקה לנושא". שם, בעמ' 67–68.

49 ע"פ 361/63 **בלגאלי נ' היועץ המשפטי לממשלה**, פ"ד יח(3) 61, 64 (1964).
50 אם כי ניתן כמובן לאתר גם דעות שונות מזו. כך למשל, ח"כ ניסים זאב שטען כי יש להפליל גם את הנשים עצמן: "צריכה לדעת אותה פרוצה שעוסקת בזנות שהעונש שלה יהיה לא פחות חמור מזה של אותו סרסור. לא יתכן שהיא הקרבן והאחרים הם בעצם העבריינים". פרוטוקול

מה לה לסטודנטית למשפטים בבית זונות?
הרהורים על קליניקות משפטיות, שוטרים ונשים העוסקות בזנות

וכך, במהלך השנים, ואף על פי שמעולם לא הופללה בידי המחוקק, הפכה הזונה למטרה בפני עצמה:⁵¹ עבריינית הנושאת אות קיץ על מצחה, נעה ונדה ממקום למקום, והחוק שנועד להגן עליה סוגר עליה סביב סביב, מגביל אותה בניהול יחסי זוגיות,⁵² אוסר עליה לעסוק בזנות בביתה, כפי שבואר לעיל, מטיל ספק ביכולתה לגדל ילדים,⁵³ מגביל את יכולתה לפרסם מודעות,⁵⁴ ובעת עיסוקה כזונה פקוחה עינה של המשטרה אחר צעדיה, אף שהיא עצמה לא הופללה מעולם.⁵⁵

מראשית שנות התשעים הופיעו תבניות שונות של סחר בכני אדם במדינת ישראל, לרבות הסחר בנשים למטרות עיסוק בזנות. כמו במדינות אחרות, הפנה סחר זה זרקור אל עבר תעשיית המין שלה: בתחילה אל קרבנות הסחר, אך לאט ובהדרגה גם אל עבר הנשים המקומיות. בתחילת הדרך הוקדשו מלוא המשאבים לקרבנות הסחר, הן בתחום האכיפה הפלילית והן בתחום הרווחה והסיוע המשפטי, אך בהמשך השתנה המצב. בשנת 2007

ישיבה מס' 14 של ועדת המשנה למאבק בסחר בנשים, הכנסת ה-18, 21 (28.4.2009) (להלן: "פרוטוקול 14").

51 להרחבה בנושא זה ראו: איתי פרוסט **הזונות הנעלמות מן העין: נוכחות נפקדות במשפט הישראלי** (עבודת גמר לתואר "מוסמך במשפטים", אוניברסיטת תל-אביב – הפקולטה למשפטים, 2004).

52 ס' 200 לחוק העונשין; וכן דעת המיעוט בדו"ח בן-עתו, לעיל ה"ש 48, בעמ' 187. בית המשפט כבר פסק כי "כול ואדם היא עשיר כקורח" ועדיין יעבור עברה זו: ע"פ 344/65 ביץ נ' היועץ המשפטי לממשלה, פ"ד כ(1) 192 (1966).

53 ס' 3 לחוק פעוטות בסיכון (הזכות למעון יום), התש"ס-2000 קובע מהו מצב סיכון: "אחד מהורי הפעוט אינו מתפקד כראוי מחמת אלימות במשפחה, הפרעה נפשית, מחלת נפש, אלכוהוליזם, התמכרות לסמים, פיגור, נכות קשה, זנות, עבריינות או מחלה כרונית של אחד מבני המשפחה".

54 פרסום זה הוגבל לראשונה בשנת 1998 מתוך שיקולים הקשורים למוסר הציבורי והותר רק בנפרד מדברי פרסום אחרים, אם נמסר לאדם רק לפי בקשתו, עניינו רק מתן שירותי זנות וסומן בו בצורה בולטת כי מטרתו היא פרסום זה (ס' 205ג לחוק העונשין). לאחרונה בוטלו סייגים אלה תוך כדי סיכון הנשים עצמן בהפללה מכוחו. אירונית היא העובדה, כי דווקא חבר כנסת (דב חנין) היה זה שעמד על מידת הסיכון שחוק זה יוצר לנשים, ואילו חברות כנסת (אורית זוראץ וציפי חוטובולי) התעלמו מהשלכות הרסניות אלה עבורן וקידמו אותן מבלי להעניק הגנה לנשים מפני נקיטת אמצעים נגדן כחלק מהמאבק "להגנתן". התנהלות זו רק ממחישה את הטיעון הניצב במרכזו של מאמר זה, על אודות הסכנות האורכות לנשים בזנות דווקא מידי "דורשי טובתן".

55 עם זאת, ממחקר שנעשה בשנת 2005 עלה כי 82% מן הציבור בישראל סברו כי הזנות בישראל איננה חוקית. פרוטוקול ישיבה מס' 9 של הוועדה למאבק בסחר בנשים, הכנסת ה-16, 6 (25.7.2005).

גובשה תכנית בין-משרדית לטיפול בנשים ישראליות העוסקות בזנות, הוקמו מקלטים עבורן וגובשו פעולות הסברה ומניעה במשרד החינוך.⁵⁶ גישה של משרתת ישראל אל עולם הזנות הייתה, לאורך השנים, בעלת מאפיינים דומים למדי לגישות המוכרות בעולם שהוצגו כאן. לפיכך, התבניות שהתרחשו במרבית העולם – הגירה, פניקה מוסרית בנושא הסחר, מאבק משרתי נחוש בסחר ובעקבותיו תגובת נגד קשה ומרה של המשטרה נגד הזנות המקומית – הופיעו גם בישראל. בתהליכים אלה אדון בפרק הבא.

ד. משטרת ישראל והזנות: 2006–1829

אף על פי שמשטרת ישראל הוקמה רק עם קום המדינה, בשנת 1948, שורשיה נטועים עמוק במאה ה-19, בלב לבה של התקופה הוויקטוריאנית. משטרת ישראל אימצה את דפוסי השיטור הבריטיים המסורתיים, כמו גם את העמדה הבריטית בנוגע לזנות. כך, זנות נחקקה בתודעת המשטרה כ"עברה ללא קרבן", שהנפגע היחיד ממנה הוא הציבור, או המשטרה עצמה.

עם קום המדינה היה משרד המשטרה אחד הראשונים לקום.⁵⁷ בהיעדר דיון משמעותי במבנה המשטרה הצעירה, אומצה במהרה דמות המשטרה הריכוזית, המשרתת את המדינה, ולא משטרה קהילתית, המשרתת את האזרח.⁵⁸ הצבא ושירותי הביטחון זכו למיטב כוח האדם ולמרבית התקציבים, ואילו המשטרה קיבלה תקציב נמוך, פחות מאחוז מתקציב המדינה, דבר שלא אפשר גיוס כוח אדם איכותי או ציוד מקצועי.⁵⁹ מרבית הגברים העדיפו את הצבא על פני המשטרה, בשל שיקולי שכר ויוקרה. קשיי התקציב, לצד אופייה המיליטנטי של מדינת ישראל, השפיעו על המשטרה השפעה עמוקה. דרך עבודתם של השוטרים כללה בעיקר מבצעים נקודתיים ללא ראיית תמונה כוללת.⁶⁰ הקווים המבחינים בין שירותו הצבאי של השוטר לבין עבודתו במשטרה הלכו והיטשטשו, והלחץ שהופעל עליו לפעול "כמו צבא" ב"מלחמה" נגד הפשע פעל את פעולתו: המשטרה הלכה והפכה לגוף ביטחוני המנותק מן הציבור הרחב ומקורב לזרועות הביטחון במידה רבה יותר מאשר

56 ראו דיונים בוועדה לקידום מעמד האישה בתאריכים: 21.6.2006, 1.1.2007, 18.7.2007, 12.5.2008.

57 שלמה הלל "התהוותו של משרד המשטרה" **משטרה וחברה** 4, 35 (2000).

58 אראלה שדמי "שיטור עירוני בישראל: הכרח היסטורי בדרך לשיטור חדש" **משטרה וחברה** 5, 49 (2001).

59 גבריאל נובל "הגיוס הרב שכבתי" במשטרת ישראל" **משטרה וחברה** 3, 63 (1999).

60 דני גימשי "השיטור כפרופסיה: מ'לוכד גנבים' ל'יזם קהילתי'" **משטרה וחברה** 1, 5 (1997).

מה לה לסטודנטית למשפטים בבית זונות?
הרהורים על קליניקות משפטיות, שוטרים ונשים העוסקות בזנות

לאדם ברחוב.⁶¹ בנוסף, משטרת ישראל אימצה טיעון קבוע של ריבוי המשימות אל מול מיעוט תקציביים,⁶² והדבר מונע ממנה, לטענתה, להתמודד התמודדות של ממש עם כל החזיתות שבפניהן היא ניצבת.⁶³

התרבות הארגונית של משטרת ישראל – אותה תשתית ערכית שעליה נשען הארגון, המכוונת את מדיניותו ויוצרת נורמות גלויות וסמויות כאחד – פעלה ביעילות מרובה, כמו במדינות אחרות. הסוציאליזציה בשירותיה, כמו גם היעילות שבה פועלת תרבות זו להטמעת ערכיה בקרב אנשים חדשים בשירותיה, מנעו כל אפשרות לשינוי של ממש בתוך המשטרה. תכניותיה לגיוס אקדמאים לשירותיה כשלו:⁶⁴ המגויסים החדשים לא שינו את התרבות הארגונית המשטרית,⁶⁵ כי אם נשאבו לתוכה.⁶⁶ למתנגדים לתרבות הארגונית המשטרית נותרה רק אפשרות אחת ממשית: להתפטר משירותם במשטרה.⁶⁷ מצב זה הוביל אל שורות המשטרה את מי שלא היו בהכרח האנשים המתאימים ביותר לתפקיד זה, אך היו מוכנים להסתפק בשכר נמוך בתמורה לסיכון גבוה. משטרת ישראל, מצדה, הסתפקה בכוח אדם זה בהיעדר ברירה אחרת.

בשל מחסור בתקציב, לצד שיפוט מוסרני לגבי הזנות והבנתה כ"מצרך נדרש" שהביקוש לו הוא מובן מאליו, גיבשה משטרת ישראל, בהתמדה וביסודיות, מדיניות שלפיה העלימה עין מבתי בושת ומסרסרות, אף על פי שנאסרו על פי חוק.⁶⁸ רק לעתים רחוקות,

- 61 שם, בעמ' 10.
62 ראו למשל שלמה בן עמי "המשטרה כמכשיר לשיקום הקהילה" **משטרה וחברה** 4, 61 (2000).
- 63 המשאבים קיימים, אך דרך חלוקתם משקפת תפיסות מגדריות, פוליטיות וחברתיות. להמחשת טיעון זה, די אם יילקחו בחשבון סכומי העתק שמקדישה משטרת ישראל למעצרים וגירושם של מאות ואלפי מהגרי עבודה וקרבתנות סחר בבני אדם. כך, למשל, בשנת 2004 הקדישה משטרת הגירוש 400,000 ש"ח למאבק בפשיעה נגד מהגרי עבודה, ואילו התקציב שהוקדש לגירוש עמד על 146 מיליון שקלים (תשובת מנהלת ההגירה לפי חוק חופש המידע, מיום 21.4.2005).
- 64 נובל, לעיל ה"ש 59, בעמ' 65.
65 הדו"ח קרא לשינוי תרבות הארגון של המשטרה. ספק אם מבקר המדינה דאז הבין את מידת מעשיותה של קריאה זו. ראו דו"ח ביקורת מבקר משרד המשטרה בנושא הטיפול המערכתי בתופעת אלימות שוטרים 12 (1993) (עותק שמור אצל המחברת).
- 66 אראלה שדמי "הערת מחקר למאמרו של גבריאל נובל 'הגיוס הרב שכבתי במשטרת ישראל'" **משטרה וחברה** 4, 155 (2000).
- 67 שם.
68 ס' 199 לחוק העונשין אסר סרסרות וס' 204–208 לחוק אסרו את קיומם של בתי בושת. בפועל, מדיניות המשטרה הייתה להתעלם מאלה, למעט מקרים חמורים. מדיניות זו נפרשה על ידי המדינה בעניין **תורג'מן**, ראו להלן, ה"ש 71.

ובתנאי שנעברו עברות פליליות נוספות, התבצעו פעולות אכיפה.⁶⁹ סרסורים ומנהלי בתי בושת הועמדו לעתים לדין, אך מספרם היה בטל בשישים לעומת היקפן של תופעות אלו במציאות ולעומת מספרי הנשים שהובאו למעצר. דו"ח השופטת בדימוס הדסה בן-עתו תיאר במילים חריפות את התנהלות המשטרה בנושא הזנות: מדיניות של מעצרים לצורך סילוקן הזמני מן הרחוב, התעלמות מסדרי דין, "אין גובים עדויות ואין אפילו העמדת פנים של ניהול חקירה". מדיניות זו, קבעה השופטת, מובילה לבזבוז משאבים, לחריגה מסמכות ולפגיעה בנשים עצמן המוחזקות בתנאים בלתי-אנושיים. בנוסף, הוקיעה השופטת את היעדרה של מדיניות אחידה, ויצירת מצב שבו "כל מחוז פועל במידה רבה על פי נטיותיו והשקפת-עולמו של מפקד המשטרה המקומי", דבר המוביל לכך שממדי הזנות, מידת סובלנות האוכלוסייה, הרכבה הדמוגרפית והכוח שיכולה התחנה המקומית להקצות להתמודדות עם נושא זה הם המנווטים את מדיניות המשטרה בנושא הזנות.⁷⁰

עדויות לדרך התנהלות זו ניתן למצוא בהליכים המשפטיים השונים, כמו למשל בעניינה של הלנה תורג'מן, סרסורית שהועמדה לדין בגין ניהול בית בושת וסרסרות. בעת שנחקר רש"ט אבי סיקסיק, איש יחידת המוסר של משטרת תל-אביב בבית המשפט המחוזי בשנת 1991, השיב לשאלת הסנגור: "אנו יודעים פחות או יותר על כל המכונים הקיימים. המדיניות שלנו ובכלל של המשטרה היא לא לטפל, אלא אם יש מכתב תלונה בנושא".⁷¹ וכך, למעשה, צמח וגבר כוחה של המשטרה, ועלה על זה של הכנסת ובית המשפט גם יחד: היא, מה לה חוק, ומה לה משפט. היא זו הסוכבת ברחובות עירנו באישון ליל עם פנס, בעת שנשם השופט ונס המחוקק; היא זו הרואה את המציאות נכוחה, בשטח, במעורמיה ובמלוא כיעורה, ולא המחוקק החי לו במגדלי השן; היא זו ה"מבינה" באמת את מהותה של הזנות, כנקודת מפגש בין הצורך הגברי הבלתי-נמנע במין לבין נשים הבוחרות לעסוק בה בשל מוסר לקוי,⁷² ולפיכך היא היחידה הראויה לעצב את מדיניותה בנוגע לזנות ולא המחוקק או השופט.

69 ויודגש: עצם קיומו של סולם עדיפויות בנוגע למטרותיה של הרשות והדרך שבה היא ממלאת את מטרותיה, הוא תופעה מוכרת במשטרה, כמו גם ברשויות אחרות. עם זאת, על טיב התערוף שנעשה בידי המשטרה, תערוף שבו נשים נדחקות לסוף הרשימה ונשים בזנות לתחתיתה, ניתן ואף צריך לחלוק. להרחבה בנושא מדיניות אכיפה ראו דליה אבן להב "מנהגה של הרשות המבצעת שלא לאכוף חוק" **משפט וממשל** ב' 477 (1994).

70 דו"ח בן-עתו, לעיל ה"ש 48, בעמ' 182. מסקנות חשובות נוספות של הוועדה, הרלוונטיות היום מתמיד, ובייחוד השקעת משאבים רבים יותר במניעה, לא יושמו.

71 ע"פ 3520/91 **תורג'מן נ' מדינת ישראל**, פ"ד מז(1) 441, 452, פס" 7 לפסק דינו של השופט חשין (1993).

72 לדיון נרחב יותר בהנחות היסוד של משטרת ישראל במאבקה בזנות ראו להלן, הטקסט הנלווה לה"ש 76.

מה לה לסטודנטית למשפטים בבית זונות?
הרהורים על קליניקות משפטיות, שוטרים ונשים העוסקות בזנות

פסק הדין בעניינה של הלנה תורג'מן העניק חותמת של כשרות להתנהלותה של המשטרה, גם אם עשה כן בדעת מיעוט ולא בדעת רוב. השופט חשין, שכתב את דעת המיעוט, הביע באופן נחרץ את עמדתו בעניין הסרסרות ובתי הבושת, וקבע כי יש להביא בחשבון את הנורמה שהתפתחה בציבור בנושא ואת מדיניותה של המשטרה לאורך השנים, שהתעלמה מעברות אלו באופן גלוי. לדעת בית המשפט, יש להבחין בין שני סוגי סרסורים: דמות "מנהל העסקים" המהוגן, שמנהל את עסקי הזנות של האישה בתמורה לשכר סביר, ואותו יש להניח לנפשו, לבין "הפרזיט האנושי", המנצל את האישה, מוצץ את לשדה וחי על חשבונה, ואליו למעשה התכוון המחוקק בעת שביקש להפליל את הסרסרות.⁷³ דעת המיעוט של השופט חשין לא יצרה יש מאין; היא רק העניקה גושפנקה למדיניות שהפעילה המשטרה בתקופה זו. לפיכך, אומצה במהירות על ידי פרקליטות המדינה, למרות היותה דעת מיעוט, תחת השם המאלף "עבירות של שידול לזנות בקשר למתן שירותי ליווי ולניהול מכוני עיסוי".⁷⁴ הנחיות אלו התירו "אזורי סובלנות" בישראל. באזורים אלה בוטלו למעשה הוראות חוק העונשין שהפלילו את העברות הנלוות לזנות, ובעיקר סרסרות ובתי בושת. על פי ההנחיות, צריכה הייתה המשטרה לפתוח בחקירה רק כאשר מעורבים קטינים בזנות; יש מטרה לציבור; מתקיימת עברה פלילית נוספת פרט לעברות הנלוות לזנות; וכאשר אישה מועסקת בזנות בניגוד לרצונה. גם הנחיות אלו לא מולאו תמיד, כפי שיעידו מאות רבות של מקרים שבהם קרבנות סחר נעצרו וגורשו מישראל.⁷⁵ מהיכרותי את משטרת ישראל במהלך 12 שנות עבודתי בתחום הזנות, נדמה כי ארבע הנחות יסוד עיצבו את פעילותה בתחום זה: זנות היא המקצוע העתיק בעולם, ולא ניתן לעקרה מהשורש, אלא רק לשאוף למיסודה; אם תמוגר הזנות, תהיה עלייה במספר עברות המין; מהגרי עבודה וערבים (קרי: "הזרים") הם עיקר לקוחותיה של תעשיית המין; ובזונות עצמן טבוע חותם של עבריינות וחוסר מוסריות עמוק, גם אם הזנות עצמה איננה מופללת. המחשה מרתקת לדעות אלה שימשו לי, נוסף על עבודתי השגרתית מול המשטרה בשנים אלה והספרות המקצועית בתחום, שמונה ראיונות רחוב בלתי-מובנים שנערכו בין השנים 2006–2007. הראיונות נערכו עם שוטרים ששהו באזור הזנות בדרום תל אביב בשעות הלילה, שעות שבהן קשה שלא לשים לב לפעילות המתבצעת באזור.⁷⁶ השיחות נערכו על

73 לדיון נוסף בפסק הדין ראו דליה אבן להב, לעיל ה"ש 69.

74 "מדיניות האכיפה בעבירות הנלוות לעיסוק בזנות" הנחיות פרקליטות המדינה 2.2 (2006).

75 ראו למשל תפ"ח (מחוזי ת"א) 1210/01 מדינת ישראל נ' יוסף (לא פורסם, 15.1.2003) (עותק שמור אצל המחברת).

76 שיחות מעין אלה הן חסרות תוקף אמפירי במובן המקובל, שכן נערכו מבלי שהשוטרים ידעו את מטרת השיחה, ומבלי שנשמרו כללי תיקוף ומהימנות המשמשים כאבני יסוד בכל מחקר אמפירי. עם זאת, אני סבורה שמדובר בשיטת מחקר חשובה למבקשים לעמוד על צפונות

ידי נשים צעירות, בשנות העשרים המוקדמות לחייהן, שניגשו לשוטר לבקשתי ושאלו אותו על אודות בתי הזונות הפועלים בסביבה, אם הם חוקיים, ואם נשקפת להן עצמן סכנה באזור.

כל השוטרים הפגינו בורות בנוגע לחקיקה בתחום, בנוגע לתפקידם כשוטרים מול התופעה, וכן סטראוטיפים שונים בנושא הזנות ותפקידה. הדבר הבולט ביותר במהלך השיחות היה האופן שבו השוטרים הדפו כל אחריות בנוגע למתרחש באזור התחנה המרכזית, משל לא היה קשור אליהם כלל ועיקר.

בתשובה לשאלה על מעשיהם באזור, השיבו השוטרים כי הם מצויים שם במסגרת תפקידם לאכוף את חוקי התנועה, או כדי להיאבק בטרור: "חוקי, לא חוקי, זה לא העניין. אנחנו לא פה בשביל זה, אנחנו פה בשביל הקטע של הטרור". שוטרים אחרים השיבו כי מטרתם היא פיקוח כללי על המתרחש באזור: "לנו אסור לגעת בזה. המשטרה יודעת שזה פה, אבל אסור לנו להיכנס לשם. רק אם קורה משהו בפנים, אז קוראים לנו ואנחנו יכולים להיכנס ולעצור".⁷⁷ השוטרים השליכו את האחריות לטיפול מקיף בנושא על העירייה, על המשלה,⁷⁸ ובמקרה אחד השוטר אמר למראיינת: "תשמעי, מה שאני ממליץ לך – תכתבי מכתב למבקר המדינה".⁷⁹

היו שוטרים שהיתממו כביכול שאינם יודעים במה מדובר, ומה מתרחש בבתי הבושת: האחד טען כי בתי הבושת רשומים כמכוני עיסוי, ולכן לא מתבצעת כל עברה;⁸⁰ השני טען, באופן דומה, כי "זה לא בתי זונות פה, זה מכוני ליווי";⁸¹ שלישי שאל באופן בוטה "את יכולה להוכיח שמזדיינים פה?"⁸²; רביעי דרש לדעת מה המראיינת עושה באזור "שכזה"; חמישי טען שמיסוד הזנות מסתמן כפתרון המקודם על ידי עיריית תל אביב: "זה גם לא יעזור לסגור אותם. אני אגיד לך יותר מזה – עיריית תל אביב רצתה להעביר לכאן את כל הבתי זונות, עיריית תל אביב רוצה!"⁸³

גופים הסגורים בפני חוקרים באופן מוחלט כמעט. מחקר בדרכים מקובלות היה דורש זמן רב לצורך קבלת אישור (שספק אם היה מתקבל). קשיים ביורוקרטיים שונים, וסביר להניח שאחרי כל המאמץ היה החוקר זוכה לקבל תשובות התואמות את עמדתה הפורמלית של המשטרה בלבד.

77 ריאיון ברחוב בנווה שאנן (14.6.2006).

78 שם (28.1.2007).

79 שם (14.6.2006).

80 שם (28.1.2007).

81 ריאיון באזור התחנה המרכזית (7.7.2006).

82 ריאיון ברחוב ארלינגר (1.11.2006).

83 שם (7.6.2006).

מה לה לסטודנטית למשפטים בבית זונות?
הרהורים על קליניקות משפטיות, שוטרים ונשים העוסקות בזנות

הסטראוטיפים המעוגנים בתאוריה הביולוגית שבו ועלו בשיחות עם השוטרים: ⁸⁴ "זנות זה לא חוקי, אבל המדינה, בגלל שלא כל אחד יפה תואר, המדינה אישרה להם לעשות את זה שילכו ויעשו מה שהם צריכים, ולא ילכו ויאנסו כל אחת ברחוב". ⁸⁵ בריאיון אחר, אמר איש מג"ב למראיינת: "אני בתור שוטר מג"ב, אין לי מה לעשות עם זה, אבל תאמיני לי עדיף שמישהו ילך וישלם 20 שקלים ולא יאנוס מישהי". בתשובה לשאלת המראיינת מה יקרה אם תיאנס זונה, השיב האיש "תאמיני לי, עדיף". ⁸⁶ השוטרים גם הציגו סטראוטיפ נפוץ נוסף בנוגע לזהותם של הלקוחות כזרים לחברה הישראלית, כאילו בעיקר ערבים ומהגרי עבודה צורכים מין בתשלום. ⁸⁷

תפיסה זו של הזנות, כסוג של עבודה שנשים יכולות לבחור באופן עצמאי, תרמה לתפיסתו של הביקוש לזנות כלגיטימי מצד כל גבר – לרבות השוטרים עצמם. שוטרים, ביחידות או עם חבריהם לעבודה, פקדו במהלך השנים את בתי הבושת כלקוחות מן המניין. כך, למשל, בשנת 1996 אורגן "יום כיף" לשוטרי משטרת אשקלון בבית בושת שבו הוחזקו עשרות קרבנות סחר. ⁸⁸ במחקר שנערך בקרב קרבנות סחר העידו 44% מהנשים כי שוטרים צרכו מהן מין בתשלום לפחות פעם אחת. ⁸⁹

מספרם המצומצם של פסקי הדין העוסקים בשוטרים שתקפו מינית נשים בזנות ⁹⁰ רחוק מלשקף את ממדי התופעה, הלוקה בתת-דיווח נרחב יותר מאשר עברות מין אחרות. ⁹¹ בנוסף, לא פעם בחרה הפרקליטות, כמעט ללא קשר לנסיבות שבהן התבצע המעשה, לכנותו "שוחד מיני", גם בנסיבות שבנוגע לכל אישה אחרת היו נתפסות כאונס. כך, למשל,

84 לדיון נרחב יותר בתאוריה הביולוגית ראו McIntosh, לעיל ה"ש 21.

85 לעיל ה"ש 82 (17.1.2006).

86 לעיל ה"ש 78 (28.1.2007).

87 ריאיון ברחוב פיין (6.2.2006).

88 באותה פשיטה נתקלו הבלשים בשוטר ממשטרת אשקלון ששהה במקום. פגישה זו נחקרה במחלקה לחקירות שוטרים, והעלתה כי שלושים בלשים מאשקלון ערכו במקום חודשים ספורים קודם לכן ערב גיבוש יחידתי. לדברי ניסים עמרני, סגן ראש מחלקת חקירות במשטרת ישראל, השוטר שארגן את האירוע פוטר מן המשטרה. ראו: פרוטוקול ישיבה מס' 6 של וועדת החקירה הפרלמנטרית בנושא הסחר בנשים, הכנסת ה-16 (25.8.2003).

89 יוסי דהאן ונעמי לבנקרון "סחר בנשים בישראל בחסות שלטון החוק" תיאוריה וביקורת 24, 27 (2004).

90 ראו למשל ת"פ (מחוזי ב"ש) 1565/04 מדינת ישראל נ' שר טוב (לא פורסם, גזר הדין מיום 15.6.2006) (עותק שמור אצל המחברת); ת"פ (שלום אי") 1805/03 מדינת ישראל נ' סעיד (פורסם בנבו, 5.12.2005).

91 גם בכנסת נשמעה טענה דומה מפיה של ענת גור, שעבדה 26 שנים עם נשים בזנות, בעיקר בכלא נווה תרצה ובקבוצות טיפוליות, ראו לעיל ה"ש 50, בעמ' 37–38.

השוטרים אסלטי וקסיס גבו מנשים "שוחד מיני" בתמורה להגנה עליהן.⁹² ליאור מסורי פגש בסיוור משטרתי אישה שעסקה בזנות ואמר לה כי הוא חייב לעצור אותה.⁹³ "הוא אמר שאם אני לא רוצה שהוא יעצור אותי, אנחנו יכולים לעשות משהו. שיחקתי אותה ראש קטן ושאלתי מה? הוא אמר שאני מבינה הכול".⁹⁴

המערכת מצאה פסול במקרים מעטים אלה שהגיעו לפתחה, אולם המחלקה לחקירות שוטרים לא מצאה כל פגם בשוטרים הצורכים זנות באופן כללי, אם אין אינדיקציה לעברה פלילית. היא אף מצאה לנכון לפרט כי בהצעה לאסור יחסים מעין אלה "יש גם משום פגיעה בעקרון השוויון בכך שעלולה להיווצר אפליה לרעה של אוכלוסיית השוטרים, ביחס לאזרחים מן השורה".⁹⁵

עברות פליליות נוספות של שוטרים בתחום זה אינן נחשפות על פי רוב ומגיעות לדין רק לעתים רחוקות. השחיתות ללא ספק קיימת: לא פעם סיפרו נשים לסטודנטיות כי סוחריהן ידעו על פשיטות משטרטיות לפני ביצוען. בין פסקי הדין שהסתיימו בהרשעה מצוי פסק דינו של קצין הביולוש טירן זלאי, שניצל את שירותו במנהלת ההגירה על מנת לבצע שורת עברות פליליות – סחיטת דמי חסות מבית בושת, קבלת "שוחד מיני" ופתיחת בית בושת משלו;⁹⁶ וכן פסק הדין של השוטר אוסקר סיס, שסייע לסוחרים נשים בבאר-שבע בפעולתם.⁹⁷ בזמן כתיבת מאמר זה נעצר יעקוב טוקוש, שוטר מג"ב, אשר השתמש במידע

92 ת"פ (שלום חי) 4031/04 מדינת ישראל נ' אסלטי (גזר הדין פורסם בנבו, 7.3.2004); ת"פ (שלום חי) 1057/06 מדינת ישראל נ' זיאד (גזר הדין פורסם בנבו, 30.11.2006).

93 ת"פ (שלום ת"א) 45757-07-10 מדינת ישראל נ' מסורי (גזר הדין פורסם בנבו, 26.3.2012). על הנאשם נגזרו שישה חודשי עבודות שירות ו-5,000 ש"ח פיצוי למתלוננת.

94 שם (הכרעת הדין פורסמה בנבו, 27.10.2011).

95 מכתב מעו"ד גיל שפירא, עוזר ראשי למחלקה לחקירות שוטרים, לכותבת (14.4.2004). אני סבורה כי אין כל דרך לבצע הבחנה מלאכותית מעיקרה בין קבוצות שוטרים שונות: כל שוטר נושא עמו את כוחות השיטור באשר ילך. אין לדעת אם השוטר המגיע היום לביקור בבית בושת כלקות, לא יפקוד אותו למחרת, במסגרת עבודתו כשוטר. כל טענה בדבר אפשרות ביקור בבית בושת אחר במחוז שבו השוטר איננו עובד, או שוטרים העובדים בתחומים שאינם קשורים לזנות וצורכים אותה כלקותות, רוויה במשוא פנים פטריארכלי ובסיכון למשטרה עצמה (ששוטריה נחשפים לשחקנים שונים של העולם התחתון בדרך זו, ולא רק לנשים עצמן), ולפיכך יש למנוע צריכת זנות על ידי שוטרים באופן מוחלט.

96 ת"פ (מחוזי ת"א) 40067/07 מדינת ישראל נ' זלאי (פורסם בנבו, 12.1.2009). בהודעותיו במשטרה הצביע זלאי על היכרותו עם זונה בשם אורלי חסן כראשית התדרדרותו, היכרות שהובילה אותו לקשר עם עולם הפשע.

97 פ (שלום ב"ש) 2444/01 מדינת ישראל נ' סיס (גזר דין לא פורסם, 18.3.2002) (עותק שמור אצל המחברת). על שחיתות באופן כללי במשטרת ישראל ראו דו"ח וועדת הבדיקה לבחינת מערכת אכיפת החוק בפרשת פריניאן והשוטר צחי בן-אור ז"ל (2007), במיוחד את הפרק

מה לה לסטודנטית למשפטים בבית זונות?
הרהורים על קליניקות משפטיות, שוטרים ונשים העוסקות בזנות

שרכש בעבודתו במשטרה, על מנת להעניק ייעוץ בנוגע לפתיחת בית כושת וכיצד להישמר מפני משטרת ישראל בעת הפעלתו. בתמורה לתשלום קבוע הוא אף הציע להתריע על פעילות משטרתית שעלולה לסכל את הפעלת בית הבושת.⁹⁸

גם האלימות איננה נעדרת מהתנהלות השוטרים: גם כאן ברובם המכריע של המקרים, הנשים אינן מדווחות. עם זאת, נדמה כי די בגורלה המצמרר של בלוריה אוחיון, אשר מצאה את מותה מידי שוטרים שחיפשו סם על גופה, על מנת ללמוד על דרכי עבודה של משטרת ישראל בנוגע לנשים החיות בשולי החברה ועל התוצאות הקטלניות שיכולות להיות לדרכים אלה.⁹⁹ במסגרת החיפוש, השוטרים אחזו בגרונה של בלוריה אוחיון דקות ארוכות, גם לאחר ששמו לב כי הדופק שלה נחלש, ובסופו של דבר הביאו למותה. משפחתה הגישה תביעה לפיצוי נגד השוטרים וזכתה בסכום של למעלה ממיליון ש"ח. השוטרים נותרו בתפקידם, ואף קודמו במהלך השנים.

בישראל נאכף לעתים נדירות החוק האוסר צריכת שירותי מין בתשלום מקטין,¹⁰⁰ והמשטרה פורסת את חסותה המשוועשעת על "ידוענים" הנתפסים בכתיבוש. אמנם הדברים מגיעים לתקשורת בחלק מן המקרים בשל הדלפות משטרתיות, אך זהות ה"ידוענים" נשמרת בסוד.¹⁰¹ כאשר עלתה אפשרות להפללת לקוחות על שולחנה של ועדת החקירה הפרלמנטרית, הייתה זו משטרת ישראל שנחלצה להגנתם.¹⁰²

אפילו: הרהורים נוגים" - www.old.mops.gov.il/NR/rdonlyres/BAAF9755-B582-4A77-806B-1A0B1A34CE4D/0/ZylerReport.pdf (נבדק לאחרונה ב-2.8.2012).

- 98 בש"פ 2908/12 טוקוש נ' מדינת ישראל (פורסם בנבו, 18.6.2012).
- 99 ת"א (מחוזי ת"א) 1322/94 עזבון אוחיון נ' בדרך (פורסם בנבו, 23.11.2004).
- 100 ס' 203' לחוק העונשין קובע כי "המקבל שירות של מעשה זנות של קטין, דינו – מאסר שלוש שנים". בפועל, עד היום הוגשו כתבי אישום אחדים בגין אישום זה.
- 101 נורית פלטר ואיציק סבן "כוכב כדורגל ואיש תקשורת בכיר חגגו במכון ליווי בת"א" ידיעות אחרונות – מדור הספורט 12.7.2006, 3; אביגיל לאפיין "חייך אכלת אותה" NRG, 14.5.2007, www.nrg.co.il/online/7/ART1/581/489.html (נבדק לאחרונה ב-2.8.2012).
- 102 בישיבות אלה ציינה המשטרה שיקשה עליה להשתמש בעדויות של לקוחות בחקירותיה. היא הזכירה שיש גם נשים הצורכות זנות גברית, ושהמאבק "האמיתי" צריך להיות בסוחרים עצמם. ראו: פרוטוקול ישיבה מס' 14 של ועדת החקירה הפרלמנטרית לעניין הסחר בנשים, הכנסת ה-16 (17.3.2004) ("הענשת הלקוח, האומנם? – דיון ראשוני"); פרוטוקול ישיבה מס' 24 של ועדת החקירה הפרלמנטרית לעניין הסחר בנשים, הכנסת ה-16 (22.12.2004); דיון המשך בנושא האם יש להפלייל את לקוחות הסחר בנשים: פרוטוקול ישיבה מס' 10 של ועדת החקירה הפרלמנטרית לעניין הסחר בנשים, הכנסת ה-16 (9.11.2005) ("הלקוחות של תעשיית המין"); פרוטוקול ישיבה מס' 12 של ועדת החקירה הפרלמנטרית לעניין הסחר בנשים, הכנסת ה-16 (5.12.2005) ("הפללת הלקוחות של קרבנות הסחר בנשים, בהשתתפות היועץ המשפטי לממשלה, מני מזוז").

בין השנים 2001–2006 אולצה משטרת ישראל להיאבק בסחר בנשים. המאבק נבע במידה רבה מלחץ כבד שהופעל על המשטרה בשל דו"ח מחלקת המדינה של ארצות-הברית. לאחר מקלחת הצוננים אשר ספגה ישראל בדו"ח בשנת 2001¹⁰³ הייתה זו המשטרה אשר נשלחה, על פי רוב, אל חזית המאבק בסחר, על מנת להציג פעילות דינמית בנושא, בדיווחים הבאים שיוגשו לארצות הברית. ח"כ זוארץ עודדה מדיניות כוחנית זו של המשטרה – "להגביר את הלחץ על אותם גורמים עברייניים, כדי למגר את התופעה הבזויה הזאת".¹⁰⁴ זאת, מבלי לשים לב כי הנשים הן הנפגעות העיקריות ממנה. ואמנם, מספר לא מבוטל של מעצרי סרסורים ועוזריהם נערכו בתקופה זו, ויחידות משטרה שונות, בעיקר היחידות המרכזיות, סיפקו ראיות רבות, שדי היה בהן כדי להוביל להרשעתם בבתי המשפט. עם זאת, השינוי היה למראית עין בלבד. הוא נכפה על המשטרה מן החוץ ולא הופנם כלפי פנים. אף ההפך הוא הנכון: מאבק כפוי זה יצר לא מעט תסכול, עוינות ואף משטמה בנוגע לנשים שהשוטרים אולצו "להציל". תוצאותיה המרות של אכיפה זו לא איחרו לבוא.

ה. תגובת הנגד של משטרת ישראל : 2006–2012

מראשית שנת 2006 הצטמצם במידה ניכרת מספרן של קרבנות הסחר שהובאו לישראל. האכיפה נגד הסוחרים והסרסורים סימנה עבורם בבירור את גבולות הסובלנות – את האסור (שימוש בנשים זרות, גם אם הגיעו לישראל מבחירה) ואת המותר (שימוש בנשים ישראליות, גם אם בכפייה). אף על פי שהענישה הייתה קלה בתיקים רבים, ושימשה מושא לביקורת ציבורית¹⁰⁵ היה די בכך על מנת לתרום באופן משמעותי לשינוי המגמה: לא עוד נסחרות, כי אם ישראליות (רבות מהן עולות חדשות). וכך, בהדרגה, הפכו הנשים

103 בדו"ח מחלקת המדינה משנת 2001 דורגה ישראל בקטגוריה השלישית, הנמוכה ביותר, ונטען שם כי למרות צעדים ראשונים שהחלה לנקוט, עדיין המצב בנוגע לסחר בבני אדם טעון שיפור ניכר. ראו דו"ח מחלקת המדינה: www.state.gov/g/tip/rls/tiprpt/2001/3930.htm (נבדק לאחרונה ב-2.8.2012).

104 ראו דברי ח"כ אורית זוארץ, פרוטוקול 14, לעיל ה"ש 50. רב-פקד ליאור שלו, קצין חוקרים ארצי לסחר בבני-אדם, הציג בישיבה עלייה משמעותית בתיקים ובמעצרים בגין "תיקי סחר ועבירות נלוות" בשנים 2008–2010, אף על פי שרובם המכריע של התיקים בתקופה זו עסקו בעברות נלוות בלבד.

105 בין השאר נמתחה ביקורת זו על ידי הקליניקה למאבק בסחר בבני אדם שניהלת בתקופה זו, בדו"ח שהוציאה מדי שנה אשר סקר את הפסיקה בתחום זה. ראו "ענישה בתיקי סחר בנשים ועבירות נלוות בשנת 2005", דו"ח מוקד סיוע לעובדים זרים והאוניברסיטה העברית ועבירות נלוות בשנת 2005, דו"ח מוקד סיוע לעובדים זרים והאוניברסיטה העברית (נבדק לאחרונה ב-2.8.2012). www.hotline.org.il/hebrew/pdf/tif_verdicts_report.pdf

מה לה לסטודנטית למשפטים בבית זונות?
הרהורים על קליניקות משפטיות, שוטרים ונשים העוסקות בזנות

הישראליות, במידה הולכת וגדלה, למטרה נייחת עבור משטרת ישראל במאבקה – שהפך להיות מדומה – נגד הסחר בבני אדם. המשטרה המשיכה לסייר בשטח, לבדוק בבתי הבושת, כביכול על מנת לנסות ולאתר שם קרבנות סחר; אך כאשר לא איתרה אותן – כילתה את זעמה בנשים הישראליות שנמצאו במקום. הייתה זו תגובת נגד אלימה וקשה, שהתפרצה במקומות שונים, ללא יזמה מארגנת דווקא, באופן מערכתי ופרטני כאחד, נגד מאבק שנכפה על המשטרה מבלי שרצתה בו מלכתחילה, לצורך הגנה על זכויות שסברה כי אינן מופרות כלל או שאינן זכאיות להגנה.

משטרת ישראל ללא ספק הפנימה מסר כלשהו, גם אם לא את המסר הנכון בהכרח. היא הבינה כי עליה למגר את הסחר בנשים ובכל מחיר. היא הבינה כי הסחר מקנן בבתי הבושת, ולפיכך עליה לדאוג להכחדתם של כל בתי הבושת בישראל. היא נדרשה להציג סטטיסטיקה מסוימת של ביקורים בבתי בושת ומעצרים שבוצעו לצורך הרס התשתית של מקומות אלה – וכך עשתה.¹⁰⁶ נשים ישראליות שעסקו בזנות לא היו גורם משמעותי במשוואה. עברות כלפיהן לא נכללו בסטטיסטיקה של תיקי הסחר. אם השוטרים עצמם פגעו בהן, לא ידע על כך איש. לפיכך, הפכו הזונות הישראליות שעיר לעזאזל מתבקש לתסכולם ולמירורם של השוטרים. אמנם בתקופה זו כבר שינתה הפרקליטות כמה פעמים את הנחיותיה, וקבעה כי "זנות היא לעולם ביטוי של מצוקה", אך לשינוי זה המשטרה כבר לא הייתה קשובה.¹⁰⁷ במצב דברים זה, שתי רשויות דיברו בקולות שונים, ואף מנוגדים: הפרקליטות הצהירה כי כל הנשים העוסקות בזנות הן קרבנות, אך המשטרה כבר פתחה במלחמת חורמה נגדן – כעברייניות.

בהיעדר פעילות ממשית של ארגוני זכויות אדם למען נשים ישראליות העוסקות בזנות,¹⁰⁸ בייחוד בשנים הראשונות, ואם יילקחו בחשבון כוחותיהם המוגבלים לא פעם,

106 ראו למשל דבריו של ניצב יוחנן דנינו, ראש אגף למודיעין וחקירות במשטרת ישראל, כתוארו דאז, בפרוטוקול ישיבה מס' 21 של ועדת המשנה למאבק בסחר בנשים, הכנסת ה-17 (29.10.2008) (על סדר היום "שינויים בדפוסי הסחר בנשים – עלייה בהיקף הנשים הישראליות הנסחרות למטרות זנות בתנאי עבדות"): "קבענו להם יעדים מאוד מוגדרים לכל יחידה [...] קבענו כמה תיקים וכמה פרשיות כל יחידה צריכה לעשות עד סוף השנה [...] פיקוד המשטרה, אני, המפכ"ל והשר לביטחון פנים עוקבים באופן שוטף וקרוב אחר הפעילות בתחום הזה".

107 קביעה זו מופיעה גם כיום, בנוסח העדכני של "מדיניות האכיפה בעבירות הנלוות לעיסוק בזנות" הנחיות פרקליטות המדינה 2.2 (התשע"ב).

108 בראשית העשור התמקדה פעילות מרבית הארגונים בזנות במסגרת הסחר. בתקופה זו התמקדתי בסחר לזנות לא מתוך היותה יעד "פופולרי" יותר, כפי שנטען לא אחת, אלא בשל העובדה הפשוטה שבאותה תקופה עבדתי ב"מוקד סיוע לעובדים זרים", עמותה שביקשה למלא את המטרה המופיעה בשמה – לסייע לזרים. מאוחר יותר, לאחר שסיימתי את עבודתי

חברתית וכלכלית, של ארגונים אלה,¹⁰⁹ הלכה המשטרה והידקה את אחיזתה בתעשיית המין, כמו גם בנשים עצמן, הלכה והגבירה את פגיעתה בהן. מקורות המידע שלנו לגבי המתרחש בשטח היו הנשים שהגיעו ישירות אל הקליניקה, ארגוני השטח המסייעים לנשים בזנות¹¹⁰ וכן עורכי דין שטיפלו בתיקים שונים של הנשים, אך ידעו להפנותן אלינו לצורך טיפול בסוגיות אחרות שעלו והם עצמם לא יכלו לתת להן מענה. מידע חשוב לא פחות התקבל בשיחות לא פורמליות עם שוטרים – במסדרונות הכנסת ובסוירים בדרום העיר. שוטרים טענו במרירות כי לצד נשים שהן "מסכנות באמת" ישנן נשים ששכרן גבוה באופן משמעותי משכרו של שוטר; הם חשפו את תכולתם מהעבודה ששכנים ממהרים להזעיקם בתלונה אנונימית עת הזנות יוצרת בסביבתם מטרד, אך חוששים בסופו של דבר להגיש תלונה שתאפשר פתרון של ממש, שכן אינם רוצים להיות מעורבים בענייני עבריינים; ועוד חשפו את תפיסתם שלפיה נשים ובתי בושת הם "מחוללי פשיעה" ולפיכך ישנה חשיבות למאבק בהם.¹¹¹ עמדות אלה באו לידי ביטוי בשתי תגובות מרכזיות של המשטרה: האחת בשימוש בדיני העונשין והשנייה – במשפט המנהלי.

המשטרה יצאה אל אזורי הזנות והשתמשה בסמכויות העיכוב והמעצר שלה. נשים נעצרו, תמונותיהן נלקחו ותיק פלילי נפתח להן. לעתים רותכו דלתות בתי הבושת לאחר הפעילות המשטרית במקום, ושלט שנתלה על דלתו הקדמית פירט מה שמן של הנשים שנמצאו שם בזמן שהמבנה נאטם, ושכניסתן למקום נאסרה. בשלט זה הופיעו שמן המלא ומספר תעודת הזהות שלהן.¹¹² פעולה זו חמורה במיוחד. לא מעט נשים עוסקות בזנות מבלי שמשפחתן תדע על כך, ואף לא חברים או מעסיקים במקומות עבודה אחרים שבהם הן עובדות. חשיפתן בדרך זו היא משפילה עבורן, ועלולה לגרור תוצאות קשות וחמורות. בעקבות כתבת עיתון "הארץ" בנושא זה שונה הנוהל, אך עבור חלק מן הנשים התרחש

במוקד ועברתי לנהל את הקליניקות במשרה מלאה, התחלתי לטפל באופן אינטנסיבי גם בנשים ישראליות העוסקות בזנות.

109 קושי נוסף הוא כי הארגונים המרכזיים הפועלים כיום למען נשים בזנות – מרפאת לוינסקי, המרפאה הניידת בחיפה, עמותת סלעית ועמותת אופק נשי, הן חלק ממשרד הבריאות ומשרד הרווחה, והדבר מצמצם באופן ניכר את יכולתן של העובדות לפעול באופן ממשי נגד מדיניותה של רשות אחרת מרשויות המדינה.

110 לעתים החלו סטודנטיות להתנדב כארגונים אלה, תוך כדי הפעילות בקליניקה או בעקבותיה, דבר שחידד במידה רבה את מודעותן ואת הבנתן למצוקות שחוות הנשים בזנות.

111 על התפיסה לבתי בושת כמחוללי פשיעה ראו דברי ניצב יואב סגלוביץ, פרוטוקול 14, לעיל ה"ש 50.

112 ורד לי "המשטרה סגרה בית בושת בת"א וחשפה את שמות הזונות" **הארץ** 8.10.2008 www.haaretz.co.il/news/law/1.1353537 (נבדק לאחרונה ב-2.8.2012).

מה לה לסטודנטית למשפטים בבית זונות?
הרהורים על קליניקות משפטיות, שוטרים ונשים העוסקות בזנות

שינוי זה מאוחר מדי, לאחר ששמן כבר פורסם ברכים. דרכים נוספות שבהן פגעה המשטרה בפרטיותן של נשים היו כניסה לבתי בושת עם צוותי צילום של הטלוויזיה. כפי שאמרו לנו שוטרים בשיחות לא פורמליות רוויות מרירות, כשדובר המשטרה מחליט כי יש לשתף פעולה עם התקשורת באיסוף צילומי רקע לכתבה העוסקת בזנות, עליהם לציית. בנוסף, לעתים במהלך הפשיטות היו השוטרים עורכים "מסדרים" שבמסגרתם כינסו בצוותא את כל הנוכחים בבית הבושת ומקריאים את שמות הנוכחים, לרבות הנשים, מתעודות הזהות שלהן (על פי רוב עושות הנשים שימוש בשם בדוי, ולא תמיד יודעים בעלי המכון או הנשים האחרות, וכמובן הלקוחות, את פרטיהן). לא למותר לציין, כי מדיניות המעצרים והעיכובים נמשכה גם לאחר שבית המשפט קבע כי פרשנותה של המשטרה לסעיפי החוק שגויה.¹¹³ כמה נזקים משניים נוצרו בשל התנהלות זו. ראשית, מחירו של הרישום הפלילי עבור הנשים כבד: הוא מונע מנשים לא פעם לנסות להשתלב במעגל העבודה שמחוץ לעולם הזנות. אחת הבקשות המופנות אלינו תדיר היא סיוע בביטולו של רישום זה; אך כמאמר הפתגם "אבן שזרק שוטה אחד לא יוכלו מאה חכמים להשיב", כך גם רישום פלילי שיצר שוטר אחד בלחיצת כפתור אחת, יידרשו חודשים ארוכים על מנת לבטל. בפרק זמן זה האישה מתנדנדת בחוסר אונים בין העולמות, מבקשת לעזוב את עולם הזנות, אך דלתות העולם המתקרא "נורמטיבי" נעולות בפניה כל עוד הרישום הפלילי קיים.¹¹⁴ עבורן, ממש כמו בשירו של אבידן, מאומה לא יצליח לגרד את הכתם מן הקיר:

"מישהו נסה לגרד את הכתם מעל הקיר.
אבל הכתם היה כהה מדי (או להפך – כהיר מדי).
אם כך ואם כך – הכתם נשאר על הקיר.
אז שלחתי את הצבע, שימשח את הקיר בקיר.
אבל הכתם היה כהיר מדי.
ושכרתי את הסיד, שיסיד את הקיר למשעי.
אבל הכתם היה כהה מדי.
אם כך ואם כך – הכתם נשאר על הקיר.

113 ע"ח (מחוזי מרכז) 27026-06-10 גפני נ' מדינת ישראל, פס' 8 (פורסם בנבו, 27.6.2010):
"אם אין המשטרה מצליחה, במקרה זה, לעלות על עקבותיו של בעל העסק (שהוא המחזיק של המקום), אין פירושו של דבר שניתן בשל כך להפוך את העורות, על ידי פרשנות מלאכותית ומאולצת, למחזיקות או למנהלות המקום".

114 נזקו של הרישום הפלילי כפול: בשל הסטיגמה שהוא יוצר לגביה וגם בנוגע לדרך שבה היא תופסת את עצמה. מסלול ארוך ובירוקרטי נדרש לביטול רישום זה, והוא נמשך חודשים ולעתים שנים, ומידת הצלחתו איננה ברורה תמיד.

אז לקחתי סכין־מטבח ונסיתי לקרצף את הכתם מעל הקיר.
 והספין היתה חדה עד־כאב.
 רק אֶת־מול השחיוזו אותה.
 ובכל זאת.
 ואגרפתי גרזן והלמתי בקיר, אך הפסקתי בעוד מועד.
 אינני יודע, מדוע עלה לפתע על דעתי,
 שֶׁהִקִּיר עֲלוּל־פֹּל, אֲבָל הַכֶּתֶם בְּכֹל־זֹאת יִשָּׁאֵר.
 אם כך ואם כך – הַכֶּתֶם נִשָּׂאֵר עַל הַקִּיר.
 וכִשְׁהֶעָמִידוֹ אוֹתִי אֶל הַקִּיר, בְּקִשְׁתִּי לְעֵמֶד בְּסֻמוֹךְ לוֹ.
 וְחִפְיִתִּי עָלָיו בְּחִזָּה רַחֵב (מִי יוֹדֵעַ : אוֹלִי).
 וכִשְׁהִתִּיזוּ אֶת גְּבִי, נִגַּר דָּם רַב, אֲבָל רַק מִצַּד הַגֵּב.
 יוֹרִים.
 וְאֲנִי כֹל־כֵּךְ הָאֲמֵנִתִּי, שֶׁהֵדֵם יִכְסֶּה עַל הַכֶּתֶם.
 מִטַּח־יְרִיֹּת שְׁנִי.
 וְאֲנִי כֹל־כֵּךְ הָאֲמֵנִתִּי, שֶׁהֵדֵם יִכְסֶּה עַל הַכֶּתֶם.
 אם כך ואם כך – הַכֶּתֶם נִשָּׂאֵר עַל הַקִּיר”¹¹⁵.

שנית, המשטרה החלה להעביר את המידע שאיתרה בפשיטות אלה אל הביטוח הלאומי. הוא, בתורו, נחפז להגיש תביעות נגד נשים שקיבלו הבטחת הכנסה עד למועד זה, דבר שהציב אותן בפני דרישות תשלום לא ריאליות עבורן, כמו גם כתבי אישום פליליים. השלכה שלישית שהייתה למדיניות המעצרים והעיכובים הייתה שהנשים מיעטו להשתמש בקונדומים או חדלו מלהשתמש בהם לחלוטין, שכן אמצעי המניעה היוו אינדיקציה לקיומו של בית בושט במקום.¹¹⁶ כך, עלה הסיכון כי הן יחלו במחלות שונות, לרבות צהבת זיהומית ואידס, שהשפעתן קשה ואף קטלנית. השפעה חמורה לא פחות של אכיפה זו הייתה הפחתת נכונותן (המועטה ממילא) של נשים לפנות למשטרה כשנעברו עברות נגדן. הדרך השנייה שבה בחרה המשטרה להיאבק בזנות הייתה הדרך המנהלית. דרך זו פותחה בעיקר באזור תל-אביב, ולא פעם נוצר שיתוף פעולה בין המשטרה לעירייה. מתוך ראיית עולם צרה, הרואה בזנות מטרד לציבור ותו לא, יצאו פקחי עיריית תל-אביב לשטח,

115 דוד אבידן “הכתם נשאר על הקיר” **משהו בשביל מישו** (1987). צוטט על ידי עו”ד ישי שרון מהסנגוריה הציבורית הארצית במסגרת אחד השולחנות העגולים של הקליניקה, שבהם אדון בהמשך.

116 ראו גם ורד לי “בעלי מכונים מפחדים מהמשטרה, ואוסרים שימוש בקונדומים” **הארץ** 30.10.2008 www.haaretz.co.il/news/law/1.1357380 (נבדק לאחרונה ב־2.8.2012).

מה לה לסטודנטית למשפטים בבית זונות?
הרהורים על קליניקות משפטיות, שוטרים ונשים העוסקות בזנות

חמושים במרץ רב, בסעיפי חוק משונים ובכוונות טובות. כך למשל הטילו על נשים קנסות בגין לכלוך, אם נמצא כזה בסביבת בית הבושת, ללא כל הרהור נוסף בשאלה אם האישה היא שיצרה את הכלוך או אולי היו אלה לקוחותיה או עוברים ושבים. האם באמת ניתן להטיל אחריות על אדם אחד ללכלוך הקיים באחד האזורים המטונפים ביותר בתל-אביב – אזור התחנה המרכזית הישנה?¹¹⁷ וכיצד ישפיע קנס זה על יכולתה להיחלץ מן הזנות? שאלות אלה לא טרדו את מנוחת הפקחים. האחריות הוטלה על האישה בלבד.¹¹⁸ בחלק מן המקרים נוצרה "חלוקת אחריות" בין הנשים בעניין זה, ומדי יום אחת מהן הייתה "ממונה" על קבלת הקנס, כאשר הגיע למקום הפקח התורן. קנסות נוספים ניתנו בגין חציית כביש במקום שאין בו מעבר חציה, עמידה בכביש שלא בתפקיד, עישון במקום ציבורי, השלכת פסולת ועוד. לעתים ספגה אישה יותר מקנס אחד. ה"שיאנית" בתחום זה קיבלה לא פחות מ-13 קנסות.

עבור הרשויות, המטרה העיקרית במדיניות זו הייתה להעלים את הנשים מן הזירה הציבורית. לא פעם שמענו בשיחות עם נציגי המדינה את המשפט המנחה שבו הדריכה אישיות בכירה במשטרה את פקודיה: "בשטח שלי לא יהיו זונות". אמנם פניות בנושא זה הובילו כמעט תמיד לביטול הקנסות, אך הרשויות התעלמו מן העניין העקרוני ופטרו את הנשים מתשלום כסוג של חסד שנעשה עמן "לפנים משורת הדין".¹¹⁹ רובן המכריע של הנשים לא ניסו כלל לפנות לרשויות, והקנסות החמירו את מצבן הכלכלי הרעוע ממילא, כמו גם את תסכולן מן החברה הדורשת מהן להצטרף לשורותיה ה"נורמטיביות", אך בו בזמן נועלת את הדלת בפניהן.

117 מרבית הקנסות שהוצגו בפנינו ניתנו ברחובות התחנה הישנה, וחלקם בפריפריה הרחבה יותר של אזור זה, כגון רחוב לוינסקי ורחוב הר ציון.

118 תגובת העירייה הייתה לקונית, ושללה מכול וכול את המתואר לעיל: "ראשית נבהיר, כי לא זו בלבד שאין כל מדיניות אכיפה עוינת כנגד נשים העוסקות בזנות, אלא שהעירייה, באמצעות מנהל השירותים החברתיים, מספקת טיפול נרחב ורגיש לנשים ממעגל הזנות [...] נושא השלכת אשפה במרחב הציבורי בניגוד לחוק נאכף כנגד כל אדם, ללא קשר לתחום עיסוקו, ומיותר לציין כי אין כל פעילות אכיפה יוצאת דופן או מוגברת כנגד נשים העוסקות בזנות". מכתב מגלי אבני-אורנשטיין, עוזרת דובר עיריית ת"א לדוברות (28.5.2012) (עותק שמור אצל המחברת). המשטרה לא טרחה כלל להשיב לפנייה דומה, ובה טיוטה של המאמר ובקשה לתגובתה.

119 ביום 9.9.08 פנו העמותות "איתך" ו"אשה לאשה" אל ראש עיריית תל-אביב, בבקשה לביטול קנסות שהוטלו על שלוש נשים על ידי פקחי עירייה, בטענה שלא הקפידו על ניקיון אזור בית הבושת שבו שהו, בתחנה המרכזית הישנה בתל אביב. הקנס בוטל בעקבות הפנייה. מכתב מעיריית תל-אביב לעמותות (23.10.2008): "למותר לציין, כי החלטתנו, כאמור, נעוצה בנסיבותיהן האישיות של הנ"ל כפי שפורטו בפנייתך. יובהר, כי פניות עתידיות בעניין זה לא תזכינה להתחשבות נוספת". (עותק מצוי בידי המחברת).

הייתה זו מלחמה בוטה וברוטלית של השוטרים בזנות, אף על פי שלעתים קרובות נערכה בכלים חוקיים. אין ספק כי כל הקנסות היו מעוגנים בחוק; אך ריכוז האכיפה באופן זה, המופנה לאחת האוכלוסיות החלשות במדינת ישראל, שמעטים סיכוייהן לשלם את הקנסות הגבוהים שנרשמו להן, הורה על שיקול דעת פגום וראייה קצרת טווח. לא למותר לציין, כי בתקופה זו כבר הפעילה המדינה, מתקציבה שלה, ארגוני סיוע ומקלטים עבור נשים בזנות:¹²⁰ אך בעוד בידה האחת ניסתה לחלצן מעולם זה, בידה השנייה הלכה ודחפה את הנשים אל פי התהום – תייגה אותן כעברייניות, חשפה אותן למחלות ויצרה להן חובות שחסמו לא פעם את תהליך יציאתן מן הזנות.

ו. טיפול קלינאי בנשים בזנות – האם אפשרי? האם רצוי?

במהלך עשר השנים האחרונות ניהלתי קליניקות במוסדות אקדמיים שונים. הקליניקות עסקו בכמה תחומים: הגירה, סחר, זכויות נשים וזכויות אדם. למרות הנושאים השונים, הייתה דרך העבודה דומה: הטיפול היה הן פרטני והן עקרוני. לצד סיוע לאנשים שהגיעו אל הקליניקה, שטחו את בעיותיהם וקיבלו טיפול משפטי בנוגע אליהן, טופל גם הצד העקרוני של אותן בעיות. לעתים קרובות הייתה זו הפעם הראשונה שבה למדו הסטודנטיות מה תקופים המקרים שבהם עליהן להפנות את מבטן הבוחן מן האדם הפרטי אל הרשות, להתעלם מטעויות שלעתים עשה הפרט בדרכו, ולבחון כיצד רשויות המדינה מתמודדות עם הטיפול בו. רבות מן הסטודנטיות הגיעו אל הקליניקה כשהן אוחזות בעיקשות בקרנות המזבח של "האשם התורם" של הלקוחה למצבה: מדוע אישה ענייה צובעת את שערותיה אם הפרוטה אינה מצויה בכיסה? מדוע קרבן הסחר לא טרחה לבדוק לעומקה את הצעת העבודה שהוצעה לה? כל חריגה מן הפרדיגמה המקצועית המשפטית עוררה בהן, לעתים קרובות, חרדה. כיצד מתמודדים עם בעיות שעולם המשפט אינו יכול – או אינו רוצה – לפתור? כיצד ניתן לשוב ולראות את המציאות כפי שראו אותה עד לראשית השנה, אם נחשפו לצדדים כה כעורים שלה במהלך הלימודים בקליניקה? על מנת שיוכלו לחזור שוב לעולמן המוכר והבטוח, צריכות היו להציב גבולות בינן לבין הלקוחה, שישבירו מדוע להן עצמן לא נשקפת הסכנה שיקרה מה שקורה ללקוחה, וצריכות היו להתכנס בשנית אל תוך הפרדיגמה המקצועית שלהן, בתוך עולם המשפט המוגן, ולו גם באופן מאולץ.¹²¹

120 ראו פירוט לעיל בה"ש 109.

121 הרצאתו המרתקת של פרופ' גדעון קונדה "תפיסות מקצועיות מתחומים טיפוליים ככלי לקידום עריכת הדין החברתית-ציבורית" בכנס הכנס השנתי על עריכת דין ציבורית-חברתית

מה לה לסטודנטית למשפטים בבית זונות?
הרהורים על קליניקות משפטיות, שוטרים ונשים העוסקות בזנות

שאלות מסוג אחר שעמן נדרשו להתמודד היו במישור העקרוני. כך, למשל, בחנו את השאלה אם בהכרח ישנה בעיה בקיומו של מאגר ביומטרי נפרד של מהגרי עבודה ומבקשי מקלט, גם אם איש מתוך קבוצה זו אינו מוכן לעתור נגד קיומו ונראה כי אף אינו מוטרד ממנו.¹²² דרך העבודה של הקליניקות הייתה מגוונת: הוגשו תביעות, עתירות, נכתבו ניירות עמדה, הצעות חוק, כונסו שולחנות עגולים, נערכו סיורים והוזמנו מרצים אורחים. דרך עבודה זו, ובעיקר העבודה המעשית, אילצה את הסטודנטיות להתבונן על התאוריות המשפטיות שלמדו עד אז במבט ביקורתי, ולבחון דברים מחוץ למשפט הרשום עלי ספר. מדוע אין תרגום עבור מטופלים המקבלים טיפול רפואי בשפה העברית גם כשזו אינה שפתם?¹²³ מדוע הנחיות הביטוח הלאומי לנפגעי תאונות עבודה אינן כוללות את נושא ההטרדה המינית, למרות היותה פרקטיקה נפוצה ופוגענית?¹²⁴ ומדוע אף על פי שהמדינה התחייבה להיאבק בזנות ובסחר עד חורמה – היא נאבקת למעשה בנשים עצמן? וזו השאלה שתעמוד במרכזו של חלק זה של המאמר.

לאורך השנים ידעו תלמידותיי תמיד כי עליהן לאתר תיקים בעצמן, ולא להמתין כי אלה יאותרו עבורן על ידי מנחה או אדם אחר. זאת, כחלק מהכשרתן לעתיד לבוא, כעורכות דין המסוגלות לזהות בעיות גם אם אינן מובאות אל פתחן באופן ישיר על ידי לקוח קונקרטי. סטודנטיות שהתקשו לאתר נושא להתמקד בו, ידעו כי אדרוש מהן להתמודד עם נושאים הקשורים בזנות, שהייתה הנושא המועדף על ידי לאורך השנים בכל הקליניקות שניהלתי, ללא קשר לנושא העקרוני שבו עסקו.¹²⁵

בתחילת כל שנה ערכנו סיור¹²⁶ בדרום תל-אביב, באזור התחנה המרכזית הישנה, כדי שהסטודנטיות יוכלו להיחשף לאותה "מציאות סדוקה" המוכרת רק למתי מעט מבין

בישראל 2012, שנערך ביום 12.3.2012 באוניברסיטת ת"א, סייעה לי רבות בהבנתן ובניסוחן של בעיות אלה.

122 בסופו של דבר התקבלה ההחלטה כי אכן מדובר בסוגיה בעייתית, הפוגעת בזכויות האדם של קבוצה זו, והוגשה עתירה על ידי הקליניקה, שהדיון בה טרם הסתיים. בג"ץ 6129/11 מוקד **סיוע לעובדים זרים נ' רשות האוכלוסין** (פורסם בנבו, 18.3.2012).

123 הטיפול בנושא זה נערך במשותף יחד עם הקליניקה לזכויות החולה של ד"ר נילי קרקו-איל. בעקבות פנייה של הקליניקה ההנחיות שוננו והן כוללות כיום סעיף זה.

124 אין בכך כמובן להמעט בחשיבות עשרות הפרויקטים האחרים שטופלו על ידי הקליניקות שניהלתי שלא בתחום הזנות. חלקם מפורטים באתר הקליניקה לזכויות אדם: www.colman.ac.il/AcademicUnits/laws/main/clinics/humanrights/Pages/reports.aspx (נבדק לאחרונה ב-2.8.2012).

126 זאת, מתוך אמונה כי זכויות אדם לא ניתן ללמוד רק בעולמה המוגן של הפקולטה למשפטים, ויש לצאת אל המקומות שבהם שוהים קרבנותיהן של הפרות אלה. סיורים נוספים שנערכו היו במשרדי ארגונים, במתקני כליאה, מקלטי נשים, גדר ההפרדה, כפרים לא מוכרים ועוד. בעניין

הישראלים, מציאות אשר "הייתה לי מדינה אחרת".¹²⁷ בסיוורים אנו מקפידים להימנע ממציצנות, להסתובב בקבוצות קטנות – שלוש סטודנטיות בכל קבוצה, והקבוצות שומרות ביניהן רק על קשר עין. מדי שנה נערכו לפחות שני סיוורים במקומות שונים, אך על פי רוב הסיוור בתחנה הישנה הוא שנחקק אצלן ביותר. הסטודנטיות הונחו תמיד להתבונן במבט ביקורתי סביבן ולא מציצני דווקא (אך ספק אם הצליחו למלא הנחיה זו): לבחון את האוכלוסייה ברחובות, את המקומות הפועלים בסמוך לבתי הבושת, את זהותם של הלוקחות, וגם את השוטרים המסיירים באזור דרך קבע. שיעורים תאורטיים בנושא הזנות והסחר בנשים, כמו גם דיון במאבקים חברתיים בתחום, היו חלק בלתי-נפרד מתכנית הלימודים בקליניקות שלי לאורך השנים. עת הטלתי על סטודנטיות משימות נקודתיות במהלך הלימודים – תרגול כתיבת מכתבים או עתירות – כמעט תמיד היה לפחות אחד מן הנושאים המוצעים לכתיבת התרגיל קשור בדרך כלשהי בנושא הזנות.

עם זאת, למרות נכונותן הלא מבוטלת של הסטודנטיות לסייע, לא פעם הן נתקלו בנכונות פחותה להסתייע בשירותיהן. הנגישות לערכאות המשפטיות איננה פשוטה עבור נשים העוסקות בזנות.¹²⁸ מרבית הקשיים מתרכזים בתחום הנפשי ובתחום הכלכלי. קשייהן הנפשיים מונעים מהן להתמיד בהליך ארוך, ביורוקרטי, שסופו איננו ידוע ומהלכו מורט עצבים. התהליך דורש מהן לאסוף מסמכים רבים שהן אינן תמיד יודעות היכן לאתרם, והוא צופן בחובו חוסר ודאות מתמשך. לא פעם הן אינן יכולות לשלם את שכר טרחת עורך הדין ואת אגרות בית המשפט. בעניינן של מהגרות ועולות חדשות נוסף על קשיים אלה, ישנו הצורך בשירותי מתורגמן, בעיקר לשפה הרוסית.

קרבתן סחר זוכות לסיוע רק בתביעות נזיקיות נגד סוחריהן או בהליכים מנהליים בנוגע להסדרת מעמדן כאן מכוח חוק הכניסה לישראל. נשים ישראליות העוסקות בזנות זוכות

זה ראו את דבריו הנכוחים של אלבשן, לעיל ה"ש 3, בעמ' 471: "רק כאשר תלמיד המשפטים מגיע לשטח, פוגש אנשים בשר ודם שזכויותיהם הופרו, ומרגיש בבטן (המתהפכת) ובלב (שנדקר) את משמעותן של ההפרות – רק אז הוא מבין באמת את חשיבותן של זכויות האדם. הבנה והפנמה כאלו, המכוננות לב שיידקר, עיניים שיראו ובטן שתתהפך (המצטרפים אל הידע שכבר נרכש באולמות הממוזגים) מושגות בעיקר אגב יציאה לשטח".

127 קובי אוז "התחנה הישנה" (ביצוע: טיפקס).

128 על קשיים אלה עמדתי במקום אחר. ראו נעמי לבנקרון "כסף משלהן" – תביעות אזרחיות של קרבנות סחר כנגד סוחריהן: ואף על פי כן נוע ינועו" **העצמה במשפט** 451 (מימי אייזנשטדט וגיאי מונדלק עורכים, 2008) וכן Margaret A. Baldwin, *Living in Longing: Prostitution, Trauma Recovery and Public Assistance, in PROSTITUTION, TRAFFICKING AND PROSTITUTION*, (TRAUMATIC STRESS 267 (Melissa Farley ed., 2003) (הספר להלן: (TRAFFICKING AND TRAUMATIC STRESS).

מה לה לסטודנטית למשפטים בבית זונות?
הרהורים על קליניקות משפטיות, שוטרים ונשים העוסקות בזנות

לסיוע על בסיס מצבן הכלכלי, ובנוסף בעבר נדרש הליך ביורוקרטי מורכב לצורך קבלת ייצוג מטעם הסיוע המשפטי, הליך שמרבית הנשים שהחלו בו לא התמידו. בעקבות פנייה של הקליניקה אל משרד המשפטים, החל הסיוע המשפטי לטפל בעוד ועוד תיקים שהפנו אליו הארגונים. אמנם הנשים נדרשו לעמוד בקריטריונים של כל פונה אחר – קיומם של סיכוי משפטי וזכאות כלכלית, אך החסמים הביורוקרטיים המכבידים לא פעם על פניית נשים הוסרו במידה רבה.¹²⁹ בכל מחוז מונה עורך דין אחד שנטל תחום זה תחת חסותו ולמד להכיר את צורכי הנשים ואת קשייהן. פני הדברים השתפרו, אך כמו בתחומים נוספים בנושא זה המצב רחוק מלהיות מיטבי, והבעיות טרם נפתרו באופן מוחלט: נשים שיצאו ממעגל הזנות והחלו להרוויח שכר נמוך בעבודה נורמטיבית, כבר לא היו זכאיות לסיוע משפטי בשל שכר זה. זאת, אף שחובותיהן נוצרו בתקופה שבה עסקו בזנות, ואף ששכרן החדש היה נמוך ושימש לא פעם לתשלום חובות העבר, אך לא היה "נמוך דיו" על מנת להצדיק סיוע. לפיכך נדרש כאן מסלול טיפול חלופי לנשים שעניינן נפל בין הכיסאות – בין שהיו חסרות מעמד בישראל, בין שהיו "עשירות" מכדי לקבל סיוע משפטי ממשרד המשפטים ובין שעניינן לא היה בתחום טיפולו של הסיוע המשפטי. חלופה זו הייתה הקליניקה.

ז. כשסטודנטית למשפטים נחשפת לעולם הזנות: כרוניקה של עיוורון ידוע מראש

סטודנטית למשפטים ואישה העוסקת בזנות שייכות לשני עולמות נפרדים. גם אם הועם זוהרה של עריכת הדין בישראל בשנים האחרונות, הרי מדי שנה מאות רבות של סטודנטים עדיין נוהרים אל מקצוע זה. לעומת זאת, הזנות, הממוקמת בשולי החברה, הרחק מתחום העניין של החברה הישראלית, נתפסת כראויה לכל היותר לחמלה, אך איננה מטרידה לרוב את מנוחת הסטודנטים למשפטים השקועים בעולמם – להטוטנות בלתי-פוסקת בין עבודה ללימודים, וניסיון להספיק עוד דבר מה בין השניים.
על פי רוב, סטודנטיות ולא סטודנטים מצאו עניין בטיפול בתיקים הקשורים בזנות.¹³⁰ רבות מהן הגיעו חמושות בתפיסת עולם פמיניסטית רדיקלית לוחמנית: ייקוב הדין את ההר

129 על כך יש להודות בייחוד לעורכי הדין אייל גלובוס, ראש הסיוע המשפטי, לעו"ד סיגלית זוהר, לעו"ד נוגה אברמוביץ' ולעו"ד שוקי פרידמן ממשרדי הסיוע המשפטי.
130 מאמר זה יעסוק, כאמור, אך ורק בטיפול הקליני בנשים הישראליות העוסקות בזנות. בטיפול הקליני בנושא הסחר דנתי במקום אחר. ראו נעמי לבנקרון "העז, הקליניקה והסחר בנשים" **מעשי משפט** א 79 (2008).

– את הנשים הללו יש להציל, ובכל מחיר. הן נפלו בפח העתיק מכולם: חלום סינדרלה. הרצון הנואש להציל ולו גם אישה אחת. לחלץ אותה מתופת הייסורים ולהביאה אל עולם נורמטיבי שכולו טוב. בעת שניצבה מולם אישה בוגרת, מרירה אך שקולה, צלולה בדעתה, לא מכורה לסמים או לאלכוהול, והבהירה להן כי עבורה עולם הזנות הוא פרנסה ותו לא, וכי אין בכונתה לעזוב עולם זה לטובת שכר מינימום כקופאית, התקשו לעכל מידע זה. כשפגשו הסטודנטיות נשים שהתאימו יותר לתבנית הקלאסית ששרטטו בעיני רוחן של נשים בזנות – בוגרות התעללות מינית מבית, נרקומניות, נתונות לשעבוד מצד סרסור, התקשו במיוחד להבין, למרות כל הדיונים בכיתה ומחוצה לה בנושא זה, מדוע איננה עושה שימוש ביד המושטת אליה על מנת להיחלץ מעולמה. אמנם היה ברור להן כי דמותה של ג'וליה רוברטס, הנחלצת מעולם הזנות אל עבר מרצדס שחורה ולהקת יונים ונוסעת אל עבר השקיעה בסרט "אישה יפה" היא פיקציה הוליבודית בלבד, אולם נדמה כי לא פסקו מלייחל להתנהלות דומה כשטיפלו בנשים.

פעמים רבות הייתי עדה לאותו מחזה: יותר משהעגל רצה לינוק, הפרה רצתה להיניק. גם כשלאישה לא נמצאו הכוחות והיא רצתה לסיים את ההליך המשפטי, היו אלה הסטודנטיות שטענו בלהט שיש להמשיך בהליכים, גם ללא שיתוף פעולה מצד האישה, ובלבד שלא יידרשו להפסיק בסיוע שהחלו להעניק לה. תפיסה חלקית ושגויה של המציאות הייתה לא פעם מנת חלקן של הסטודנטיות דווקא, ולא של הנשים שעסקו בזנות. הן רצו נואשות שהמציאות תהיה צודקת והוגנת יותר כלפי נשים אלה, שהגורל התאכזר אליהן. לצד האמפתיה שחשו כלפי האישה, עמדה גם האמונה המופרזת בכוחו של המשפט לתקן עוול – בין שהעוול נגרם בידי נציגיו ובין שנגרם בידי כוחות אחרים. כמעט תמיד התבדו ציפיותיהן.

הן במסגרת השיעורים והן במסגרת המפגשים הפרטניים, עסקנו בשאלת הטיפול באנשים שהבעיות המשפטיות הן הפעוטות שבבעיותיהן. גם פתרון בעיות אלה לא בהכרח ישפר את חייהם באופן משמעותי, אלא, לכל היותר, יעשה את הייאוש מעט יותר נוח. "הצלתם" של אנשים אף פעם אינה פשוטה, בייחוד כשהם עצמם אינם רוצים להינצל. אף אם הם מעוניינים בכך, הרי לעתים קרובות המחסומים האמיתיים מצויים בתוכם, בעקבות שנים ארוכות של קשיים, שיעבוד ואלימות מכל הסוגים שהופנו כלפיהם ומונעים מהם לקבל את היד המושטת לעזרה. בדיונים בינינו שבתו והזכרתי לסטודנטיות את המחקרים העוסקים במצבן הנפשי של נשים בזנות, המעידים על נזקים חמורים וחוסר כוחות לא פעם להיחלץ ממצבן.¹³¹ המפגש עם המציאות, בשילוב התאוריה, סייע להן במידה רבה, לאורך

131 ראו למשל את קובץ המאמרים בספר PROSTITUTION, TRAFFICKING AND TRAUMATIC STRESS, לעיל ה"ש 128.

מה לה לסטודנטית למשפטים בבית זונות?
הרהורים על קליניקות משפטיות, שוטרים ונשים העוסקות בזנות

השנה, להנמיך ציפיות ולהתאימן למציאות: גם אם הצליחו "רק" לבטל קנס, רישום פלילי או כתב אישום, ראו ברכה בעמלן. ככל שלמדו יותר על מורכבותם של המנגנונים החברתיים, המשפטיים והכלכליים הדכאניים, המעצבים את עולמן של נשים אלה, חדלו לייחל ל"הצלה" מוחלטת, אך הפער בעינו נותר, ממש כמו בעניין של מי שניסו לסייע לקרבנות אלימות במשפחה:

"הפיתוי והכמיהה לשכוח ולהדיר מתודעתנו את התמודדותנו הפרטית והיום-יומית עם פגעי הפטריארכאליה על נפשנו מובילים אותנו, לעתים קרובות, להגדיר את המטופלות שלנו כאחרות, כנטולות כוחות, כקורבנות בורים וכנעדרות יכולת. כדי לחלץ ולאפשר לאישה שמולנו לזהות ולהשמיע את קולה, עלינו להניח, ראשית, שהיא בעלת קול, ושנית, שקולה קביל, תקף ויצירתי לא פחות מקולנו. עלינו לצאת מתוך הנחה שלפנינו אישה (סובייקט) עם כוחות וידיעה של רצונותיה, גם אם אלו הועלמו ונשללו ממנה זמנית בתוך מערך של אלימות".¹³²

תסכול נוסף של הסטודנטיות, שנבע מאופייה של העבודה עם נשים אלה, נבע ממיעוט הכלים המתאימים בארגון הכלים המשפטי שעמד לרשותן. כך, למשל, במקרים מסוימים תביעות נזיקיות היו פתרון מתבקש כמעט, שיכול היה לתקן ולו במעט את העוול ולשפר קמעא את מצבה הכלכלי של האישה באופן חלקי, אך הנשים סירבו להגיש תביעות. כך, למשל, במקרים שבהם הפעילו השוטרים אלימות פיזית כלפי נשים, תביעות נזיקיות יכלו לכל הפחות לאלץ את המשטרה לבחון את מדיניותה ואת התנהלותה בשטח.¹³³ הן סירבו גם להגיש תלונות למחלקה לחקירות שוטרים על התנהלות משטרתית, ולרוב גם למשטרה על עברות פליליות שנעברו נגדן. לעתים נתנו את הסכמתן, אך מאוחר יותר חזרו בהן או פשוט נעלמו. וכך, מן המציאות הכעורה שהתגלתה לעינינו, רק חלקיק מבוטל הגיע לכדי טיפול משפטי, שאף הוא לא הסתיים תמיד על הצד הטוב ביותר.

קשיים מעשיים הטרידו את לקוחותינו יותר מטענות תאורטיות ומאבקים עקרוניים: הן רצו כי הביטוח הלאומי, המשטרה ועיריית תל-אביב יחדלו מלרדת לחייהן, לרדוף אותן ולרשום להן דו"חות, אך הן לא רצו לצאת למאבק כולל נגד הרשויות ומדיניותן המפלה כלפיהן. אל מול סטודנטיות חדורות רוח קרב, משפטית מעיקרה, ניצבו נשים בעלות תפיסת

132 אפי זיו "פוליטיקה של אלימות נגד נשים" **חברה ורווחה** כב 417, 428 (2002).

133 לדיון קצר בתביעות אלה ראו נעמי לבנקרון "ויקו למשפט והנה משפח": מגמות במשפט בעבירת הסחר בבני אדם 2006, עמ' 20, דו"ח מוקד סיוע לעובדים זרים והאוניברסיטה העברית, בקישור www.hotline.org.il/hebrew/pdf/psika.pdf (נבדק לאחרונה ב-2.8.2012).

עולם ראיסטית ומרירה, מפוכחת ועגומה. אל מול הסטודנטית שרצתה לרכוש ידע משפטי, אך גם לעזור לאישה בזנות בכל מחיר, עמדה אישה שידעה כי גם אם יתוקן הטעון תיקון באותה נקודה – חוב לביטוח לאומי, ביטול קנס של העירייה – חייה לא ישתפרו לפתע פתאום, וספק אם אי פעם יחול בהם שינוי מלא ומקיף.

עד שהחל הטיפול בתגובת הנגד, טופלו על ידי הקליניקה תיקים רבים ושונים שהציר סביבו סבבו היה עולם הזנות. כך, למשל, בנושא הביטוח הלאומי התחלנו לבחון כמה מקרים פרטניים, של נשים שנדרשו לשלם סכומים שניתנו להן על ידי ביטוח לאומי לאורך השנים, לאחר שעובדי המוסד חשפו כי הן עוסקות בזנות, ולפיכך הן נתפסו כבעלות הכנסה. פעמים רבות היה הדבר מופרך מיסודו: בניכוי "שכר טרחתו" של הסרסור ולעתים גם סמים, נותרו חלקן ללא כל פרוטה בכיסן, ואף שקועות בחובות עמוקים. לפיכך, ברור היה שכמדיניות גורפת של דרישת החזר הכספים על ידי הביטוח הלאומי, מדובר במדיניות פסולה. מכיוון שבתקופה זו הסיוע המשפטי לקח על עצמו את ייצוגן של הנשים בזנות, התחלנו לטפל בנושא במישור העקרוני. בספטמבר 2009 שלחה הקליניקה מכתב למוסד לביטוח לאומי, ובו פרשה את המחסומים שיוצרת מדיניות המוסד עבור נשים המעוניינות להיחלץ מהזנות. התשובה הייתה אופטימית באופן מפתיע:¹³⁴ צוינה חשיבות פעילותם של הארגונים השונים, וכן כי "ברור לנו כי נשים העוסקות בזנות לא עושות כך מבחירה חופשית. אנו סבורים כי אין להתייחס באופן גורף להכנסותיהן מזנות כהכנסות מעבודה וזאת בשל העובדה שרובן נאלצות למסור את מרבית כספן לסרסורים או שהן צורכות סמים. עם זאת יש גם מקרים של נשים העוסקות בזנות ומקיימות רמת חיים גבוהה מאד". לפיכך, הוצע כי כל מקרה ייבדק לגופו, באמצעות פנייה פרטנית שתגיש העמותה שאליה הגיעה פונה בנוגע לבעיה בנושא זה. עם זאת, עבור הסטודנטיות היה זה שיעור כעור בפוליטיקה: תשובה זו ניתנה ימים ספורים בטרם התקיימה ישיבה בכנסת בנושא מדיניות הזנות בנושא הביטוח הלאומי, ישיבה שהתבססה בין השאר על מידע שהועבר לכנסת על ידי הקליניקה, ובה נדרש משרד הרווחה להשיב לשאלות נוקבות בנושא זה.¹³⁵ במהלך הישיבה, כמו גם במכתבו אלינו, התחייב המוסד לביטוח לאומי להביא בחשבון את המקרים המתאימים ולהעניק בהם פטור, אך מאז שב להכביד את ידו על הנשים, ופניות נוספות אליו לא נענו.

134 מכתב מאילנה שרייכמן, סמנכ"ל גמלאות במוסד לביטוח לאומי, לקליניקה לזכויות אדם (20.10.2009).

135 ראו גם פרוטוקול ישיבה מס' 6 של ועדת המשנה למאבק בסחר בנשים, הכנסת ה-18 (2.12.2009); גלעד נתן "סיוע הרשויות לקורבנות סחר בבני-אדם בתחומי הרווחה והבריאות" מרכז המחקר והמידע של הכנסת (1.12.2009) www.knesset.gov.il/mmm/data/pdf/m02346.pdf (נבדק לאחרונה ב-2.8.2012).

מה לה לסטודנטית למשפטים בבית זונות?
הרהורים על קליניקות משפטיות, שוטרים ונשים העוסקות בזנות

סוג תיקים אחר שהתמודדנו עמו היה הסדרת מעמדן של נשים חסרות אזרחות, אשר נלכדו, ללא מוצא, במדינת ישראל, כשהן שוהות בה שלא כדין, אך בלא יכולת לחזור לארצן, שכן איבדו את אזרחותן או שמדינתן חדלה להתקיים (לרוב – לאחר קריסת הגוש הסובייטי). חלקן קרבנות סחר, אחרות הגיעו לכאן כמהגרות. בעניינן של נשים אלה פנינו אל משרד הפנים בבקשה למתן מעמד לפי הנוהל הספציפי הקיים בעניין זה. לאחר שהמתנו עד בוש, כמקובל במשרד זה, נענו הבקשות – לעתים בשלילה, לעתים בחיוב. בעת כתיבת מאמר זה, הגיעה אליי בדואר אלקטרוני תמונת תעודת הזהות החדשה של אחת הנשים, שהושגה בעקבות פנייתנו למשרד הפנים. אישה זו חיה במדינת ישראל כנוכחת-נפקדת עשרים שנה, חסרת מעמד, חסרת זכויות וחסרת יכולת לשוב לארצה גם אם רצתה בכך. היא נאלצה לעבוד בעבודות שונות ומשונות, נשדדה, ולבסוף גם החלה לעסוק בזנות ולצרוך סמים. תעודת הזהות שלה, שהושגה בעקבות מאבק ממושך ומפרך של סטודנטים למענה,¹³⁶ הייתה, ללא ספק, אחד המראות המשמחים (המועטים) שזכיתי לראות בתחום המקצועי בשנים האחרונות.

בד בבד, פעלה הקליניקה על מנת להפיץ את הידע המשפטי הייחודי שנצבר בה לאורך השנים. הארגונים הפועלים בישראל עושים עבודה חשובה לאין ערוך, אך לא פעם נתקלים בקשיים רבים בתחום המשפטי, בעבודתם מול הרשויות השונות. לעתים די בפעילות מתנדב מיומן או עובד העמותה, ולעתים יש צורך בפעילות משפטית. אך גם כשיש צורך בפעילות משפטית, חשוב שיעשה אותה עורך דין הבקיא בתחום הסיוע המשפטי לנשים העוסקות בזנות, שיהיה מודע לקשייה הייחודיים של הלקוחה.

למטרה זו נערכו שולחנות עגולים ביזמת הקליניקה, שבהם שותפו נציגי הארגונים ועורכי דין מהמגזר הפרטי, הציבורי והקליני כאחד. השולחן העגול הראשון התקיים בשנת 2010, ובמהלכו עלו סוגיות מתחום המשפט האזרחי (הוצאה לפועל, דיני משפחה) וגם המשפט הפלילי (זכויות חשוד ונאשם בכלל ובעברות הקשורות בזנות בפרט). במהלך הדיון הציג הסיוע המשפטי את הקשיים שהוא נתקל בהם: נשים המוזמנות לריאיון ואינן מגיעות, או נשים המגיעות לחלק מן המפגשים, אך כאשר הן נדרשות להביא עמן מסמכים מסוימים הן מפסיקות להגיע. חלק מן התהליכים והכלים שהוצגו במהלך השולחן העגול אומצו לאחר מכן על ידי הארגונים ועורכי הדין שהשתתפו בהם; אך גם בעיות חדשות, שעל קיומן לא ידענו, צצו ועלו: כך, למשל, עובדות הארגונים סיפרו על קשייהן של נשים הזקוקות להפלה וידן אינה משגת כדי תשלום האגרה לוועדת ההפלות, שעלותה מאות שקלים בודדים.

136 בעניינה של י. ב. עסקו הסטודנטים נועה מיי עמרמי, יאנה ויינשטיין, פנינית מנשה ורמזי קטילאת, שלמדו בקליניקה לזכויות אדם בשנת הלימודים תשע"א.

בשולחן העגול השני נדונו היבטים שונים של המשפט הפלילי, דיני העבודה והביטוח הלאומי. אל השולחן העגול השלישי, שנערך הפעם ביזמת הקליניקה לזכויות נשים, בהנחייתה של עמיתתי ד"ר רותי לזר, מנהלת הקליניקה לזכויות נשים, הוזמנו אך ורק נציגי משטרה. הדבר לא היה פשוט – סטודנטיות מן הקליניקה פנו אל המשטרה שוב ושוב, אך נענו בסירוב עד שלבסוף נמצאו שני שוטרים שהסכימו להשתתף באירוע זה. למדנו מהם הקשיים שעמם מתמודדים השוטרים, עד כמה קיים "קצר בתקשורת" בתוך המשטרה עצמה, שכן מכתבינו השונים לאורך השנים, אף על פי שנגעו בעיקר למחוז תל-אביב לא הועברו כלל לעיונם. השוטרים הפגינו נכונות מלאה לשתף פעולה, אך גם שיתפו אותנו בחוסר האונים שלהם אל מול מקרים שלא יכלו לטפל בהם.

הקליניקה אף פנתה אל מחלקת הייעוץ והחקיקה במשרד המשפטים, בבקשה לשקול את המדיניות הקיימת היום בנושא הזנות.¹³⁷ בין השאר, התבקשה התייחסות הפרקליטות להגדרת בית שבו עוסקת אישה לבדה בזנות כ"בית בוש", למרות העובדות המוזכרות במאמר זה, שלפיהן מדובר בטעות של בית המשפט העליון בדרך שבה פירש את דבר המחוקק,¹³⁸ וסוגיות נוספות. הפנייה נענתה ריקם: שנה לאחר שנשלח הסתפקה המחלקה בתשובה המינורית שלפיה "בראייתנו, סעיפים אלו חיוניים בהגנה על הנשים המועסקות בזנות מפני הסרסורים המחזיקים אותן בתנאי כפייה וניצול בדירות לשם עיסוק בזנות".¹³⁹

ח. התגובה הקלינאית לתגובת הנגד של המשטרה

בראשית הדרך הופרד ניהול תיקים אלה בשני מישורים עיקריים: ראשית, הופרד ניהול התיק הפלילי מן הניהול המנהלי, שכן הקשר בין השניים טרם הובן במידה מספקת בראשית הדרך. בתחום הפלילי היו אלה מעצרי השווא שהטרידו את הנשים במידה הרבה ביותר, ובתחום המנהלי – הקנסות. כפי שצוין לעיל, לכל התמודדות פרטנית ניסינו לקשור טיפול עקרוני ומקיף יותר, שיסייע לנשים אחרות במצבה של הפונה. כך, למשל, אל הקליניקה פנתה אישה, בשנות הארבעים לחייה, העוסקת בזנות. האישה, אם לשלושה ילדים, מכורה

137 מכתב מהקליניקה לעו"ד אורית קורן ורוז נורי, ממשרד היועמ"ש לענייני חקיקה (11.10.2011).
138 ראו לעיל ה"ש 48.

139 מכתב מענת זוהר, מחלקת ייעוץ וחקיקה (פלילי), לקליניקה (19.12.2011). בנושא אחר שבו דן המכתב – נושא פרסום מודעות המין, התבקשה הפרקליטות להנחות את המשטרה כי לא יעצרו את הנשים המפרסמות. בנוגע לסוגיה זו נכתב כי אמנם נערכה פנייה למשטרה ובה הוצע לקבוע הנחיות כאלה, וכי המשטרה השיבה שהנחיות כאלה אמנם נקבעו, אך העתקן לא צורף למכתב, מהותן איננה ברורה, ומהיכרות עם דרך עבודתה של המשטרה עד כה בתחום זה – הנחיות אלה אינן בהכרח משרתות את טובת הנשים.

מה לה לסטודנטית למשפטים בבית זונות?
הרהורים על קליניקות משפטיות, שוטרים ונשים העוסקות בזנות

לסמים, הייתה שקועה בחובות של מאות אלפי שקלים שהותיר לה בעלה לשעבר. האישה שכרה דירה בתחנה המרכזית, ובה עסקה בזנות. כאשר הדירה הייתה ריקה מלקוחות, עמדה האישה בכניסה אליה, נשענת על המשקוף, ועישנה סיגריה. שוטר שעבר במקום דרש ממנה לכבות את הסיגריה, והיא עשתה כן, במאפרה שניצבה על השולחן במקום. במאפרה היו באותו זמן שני בדלים נוספים. פקח שהגיע למקום מטעם העירייה – לא ברור במקרה זה אם עבר שם במקרה או הוזמן על ידי השוטר – עמד לקנוס את האישה בסכום של 5,000 ש"ח. לאחר שהפצירה בו וסיפרה לו על מצבה הכלכלי הקשה, הסתפק הפקח בסכום של 1,000 ש"ח "בלבד". על הודעת הקנס, תחת המשבצת "שם העסק" נכתב "בית בושת ציבורי".¹⁴⁰ הקליניקה הכינה מכתב שלו שני חלקים: האחד, פרטני, אשר עסק בנסיבות חייה העגומות של הפונה, מצבה המשפחתי, הכלכלי, העובדה שהיא צורכת סמים אך גם נאבקת לשלם את חובותיה לנושים השונים. חלקו השני של המכתב עסק בהיבט העקרוני של הדברים – האם מדיניות זו, של הטלת קנסות מעין אלה על נשים בזנות ראויה ומידתית. העירייה מצאה לנכון "לפנים משורת הדין" לבטל את הקנס, והתעלמה מן הבעיה העקרונית.¹⁴¹

בתחום הפלילי פנינו למשטרת ישראל בשורה של מכתבים. ההתכתבות נותרה לאורך זמן רב חד-צדדית: הקליניקות השונות כתבו מכתבים לאורך השנים, מפורטים ומנומקים, אך התשובה בוששה לבוא. המכתב הראשון נשלח בשנת 2009 ליועץ המשפטי למשטרה, ופרס את הקשיים הקיימים במדיניות המשטרה כיום וכן כמה הערות בנוגע לדרך שבה מפרשת המשטרה חוקים מסוימים.¹⁴² הסוגיות המרכזיות שהוצגו היו הפסול הטמון בעיכוב ומעצר של נשים העוסקות בזנות. כמו כן התרענו על הבעייתיות בפרסום שמותיהן של נשים העוסקות בזנות על דלתות בתי הבושת שנסגרו. בנוסף, העלינו את נושא הלקוחות של זונות הרחוב המכורות לסמים. בשלב זה הצעת החוק להפללת הלקוחות כבר הונחה בכנסת,¹⁴³ אבל סברנו כי בנוגע לנשים נרקומניות העוסקות בזנות, ניתן כבר כיום להגיש

140 העתק הקנס מצוי בידי המחברת.

141 מכתב מעיריית תל אביב לקליניקה (29.3.2011) (העתק המכתב מצוי בידי המחברת). גישת הדוברות במכתבן האחרון למחברת שיקפה עמדה דומה. ראו: לעיל ה"ש 118.

142 מכתב מהמחברת לעו"ד שאול גורדון, היועץ המשפטי למשטרה (23.2.2009).

143 הצעת חוק הפללת לקוחות הזנות, התשס"ח-2008. עברה מאז בקריאה טרומית 15.2.2012 ועוררה דיון ציבורי ומשפטי נרחב בנוגע להשלכות החוק, יעילותו ותרומתו. אף שניסחתי הצעה זו יחד עם הקליניקה למאבק בסחר בנשים מהאוניברסיטה העברית, אינני בטוחה כי אני עומדת מאחוריה כיום, בעקבות כל השינויים שהתחוללו בשנים האחרונות בישראל, המפורטים בהרחבה במאמר זה, ובעיקר תגובת הנגד האלימה של משטרת ישראל. יישום הצעת חוק הפללת הלקוחות כיום עלול בעיקר לסכן את הנשים עצמן, אם לא יוקצה כוח מצומצם של שוטרים לתחום זה, ועל שוטרים אחרים תיאסר כל פעילות בתחום.

כתבי אישום נגד לקוחותיהן, שכן אין מדובר בנשים היכולות להביע הסכמה של ממש למגע המיני;¹⁴⁴ וכפי שאישה בהשפעת סם איננה יכולה לנהוג ברכב, לחתום על חוזה או להחליט על מכירת כלייתה, אין כל הנמקה, משפטית או אחרת, שתצדיק לאפשר לה למכור את כל גופה.¹⁴⁵ לסיום, הצענו שיתוף פעולה עם ארגוני השטח, על מנת לרכוש את אמונן של הנשים באופן יעיל יותר, ולאפשר לארגונים אלה לערוך הכשרות לשוטרים. משטרת ישראל מעולם לא טרחה להשיב על מכתב זה, או על מכתבי תזכורות נוספים שבאו בעקבותיו בשנים הבאות.¹⁴⁶ לפיכך, ועם קבלת עדויות מן השטח כי המצב הולך ומחמיר, פנינו בדצמבר 2010 אל מנכ"ל המשרד לביטחון פנים.¹⁴⁷ גם הפעם היה זה מסמך נרחב ומקיף, שבו פורט החוק בישראל, כיצד התפתח במרוצת השנים ומה היו הפרשנויות השונות שניתנו לו, אשר פגעו במידה רבה בנשים. הצגנו גם את עיקרי הדברים שהופיעו בתלונות שהגיעו אלינו שוב ושוב בנושא זה, וגם הפעם טענתנו העיקרית הייתה כי נשים העוסקות בזנות מעוכבות לחקירה או נעצרות בידי המשטרה, כחלק מהתעמרות משטרתית שיטתית בנשים ושלא על פי החוק. בנוסף, צוינו במכתב בעיות נוספות בהתנהלות המשטרה, שהתבססו על שיחות עם נשים וארגונים עד אז. בין היתר, התרענו על שימוש באלימות פיזית, מילולית, צילומי נשים בטלפונים הניידים של השוטרים, שימוש באמצעי מניעה כראיה לעיסוק בזנות, בדיקות לחיפוש סמים הנערכות על גופן באופן משפיל וחודרני, אי-אכיפת עברות פליליות הנעברות כלפי הנשים עצמן וכן מדיניות הטלת הקנסות. כן הוסברו הקשיים הניצבים בפני נשים בטרם יגישו תלונה למשטרה על עברה נגדן בידי לקוחות או סרסורים, או בטרם יפנו לרשויות החוקרות את התנהלותה של המשטרה, בגין עברות שעברו שוטרים נגדן. במכתב זה אף הצענו להקים יחידה קטנה של שוטרים, שתתמקד אך ורק בנושא הזנות. סברנו שצעד זה יסייע במידה רבה יותר ליצירת

144 ס' 345(א)(4) לחוק העונשין: "תוך ניצול מצב של חוסר הכרה בו שרויה האישה, או מצב אחר המונע ממנה לתת הסכמה חופשית".

145 לדעה דומה ראו פרוטוקול ישיבה מס' 21 של ועדת המשנה למאבק בסחר בנשים, הכנסת ה-17: דבריה של זהבה גלאון בפרוטוקול ישיבה מס' 21 של ועדת המשנה למאבק בסחר בנשים, הכנסת ה-17 (29.10.2008): "אני רוצה לספר לך, שאני בזמנו, לפני כשלושה חודשים בערך הסתובבתי ברחוב פיין 1 המוכר לכל, לפחות לכל אלה שיושבים פה, ואחד הדברים שראיתי זה שהמשטרה הסתובבה שם כל הזמן. זה מזעזע, אני לא ישנתי בלילה. עליתי ונכנסתי לתוך המבנה, וראיתי נשים מסוממות וגברים מסוממים. ב-15 שקל אפשר לצרוך שירותי זנות מנשים מתנדדות. כל הזמן אתה רואה נשים מתנדדות. אף אחת לא הולכת יציב. המשטרה מסתובבת שם, והמקסימום שהיא עושה זה לקחת תעודות זהות או לשאול אותם פרטים לגבי הזיהוי שלהם, אבל היא לא עושה פעולות יותר משמעותיות".

146 תזכורות נשלחו בתאריכים 1.9.2009, 12.10.2009, 1.5.2010.

147 מכתב מהמחברת לאליעזר רוזנבאום, מ"מ משרד לביטחון פנים (28.12.2010).

מה לה לסטודנטית למשפטים בבית זונות?
הרהורים על קליניקות משפטיות, שוטרים ונשים העוסקות בזנות

יחסי אמוץ בין הנשים לבין השוטרים, וימנע פגיעות בהן מן הסוג שתואר לעיל. למכתב צורפו כמה דוגמאות של יחידות משטרה במדינות שונות בעולם שהוקמו לצורך טיפול בנושא הזנות בלבד. כך, למשל, נעשה שימוש ביחידת המשטרה מניו־ג'רזי בעת שפעל בה רוצח סדרתי של זונות.¹⁴⁸ כוח קטן של 14 שוטרים מונה לעבודה רק עם נשים העוסקות בזנות. הם יצרו אתן יחסי אמוץ, קיבלו מהן מידע על פשיעה נגדן, לימדו אותן לשנן מספרים של לוחיות רכב של לקוחות ולזכור שמות ופרטים מזהים. המידע שמסרו הנשים לשוטרים הוביל לכמה מעצרים. דוגמה אחרת הובאה ממשטרת דאלאס שבה החלה יחידת המשטרה המקומית להפעיל תכנית מיוחדת שבמסגרתה שילבו השוטרים את פעילותם בפעילות של עובדים סוציאליים, והפנו נשים למרכזי גמילה ושיקום.¹⁴⁹ באופן דומה, בסן־פרנסיסקו מונה כוח משטרה מיוחד המרכז את פעילות המשטרה באזורי הזנות, ונמנע לרוב מלעצור את הנשים אלא מטפל בעיקר בעברות הנלוות לזנות.¹⁵⁰ לפיכך, הצענו במכתב, כי בגלל הקושי ליצור שינוי מערכתי במשטרת ישראל כולה, ראוי להקים גם כאן יחידה דומה, שרק היא תטפל בעברות הנלוות לזנות. במכתב (כמו גם במאמר זה כמוכן) לא הופיעו פרטים מזהים של נשים: הן חששו לעשות צעד שעלול להתפרש כפעולה גלויה נגד המשטרה, אף שבאותו שלב כבר הצטברו בידינו מספר רב של תלונות שלהן.

באופן מפתיע, הפעם התקבלה תשובה מהירה שאף הסתמנה בה אופטימיות זהירה: המשרד השיב כי הוא בודק את הדברים וכי "נבחנת האפשרות לקיים פגישה בנושא הסוגיה הכאובה שבנדון".¹⁵¹ אך התשובה הסופית, שהגיעה כעבור שלושה שבועות, הייתה עגומה בהרבה, והמחישה לסטודנטיות במדויק פורמליזם וכיורוקרטיה מהם:

"טענתך כי אי העברת נתונים נובעת ממצבן הסוציאלי המוחלש של הנשים, בעטיו אין מקום להפנות אותן להגשת תלונה במשטרה או במח"ש, אינה מספקת הסבר לאי העברת המידע הרלוונטי המצוי בידך לגורמים האמורים [...] לא ניתן לקבוע כי מדובר בתופעות רחבות היקף, המשקפות בעיה מהותית שיש צורך בגיבוש מדיניות סדורה לצורך התמודדות עימה [...]"

Sylvia A. Law, *Commercial Sex: Beyond Decriminalization*, 73 S.C. L. REV. 523, 584 (2000). 148

Jeff Carlton, *Dallas Police Aim to Help, Not Jail, Prostitutes* (2010), available at seattletimes.nwsourc.com/html/nationworld/2010699198_apussavingprostitutes.html (נבדק לאחרונה ב־2.8.2012). 149

Carol Leigh, *A First Hand Look at the San Francisco Task Force Report on Prostitution*, 10 HASTINGS WOMEN'S L.J. 59 (1999). 150

מכתב מדניאל בן, עוזר מ"מ המנהל הכללי, אל המחברת (10.1.2011). 151

משטרת ישראל פועלת בתחום עבירות הזנות בהתאם לנהלים והנחיות [...] לאור האמור לעיל, אין לנו אלא להצר על הלשון הכוללנית והבוטה בה נקטת".¹⁵²

והמשנה למנכ"ל שלח מכתב נזעם בן שלושה עמודים – הארוך ביותר שקיבלתי ממשטרת ישראל מעודי – שבו דחה את טענותיי מכול וכול:

"לא מקובלות עלי הטענות החמורות והגורפות המשמיעות ארגון שלם, שאין להן ולו ראשית של תשתית עובדתית במכתבך [...] התלונות כלליות ללא פירוט של אירועים קונקרטיים או מתלוננות קונקרטיות [...] אין ולא ניתן להסכים לטענה כי לא רלוונטי לבקש ממני שיודע על ביצוע העבירה את הפרטים לגביה, מאחר ומדובר באוכלוסיה חלשה שאינה ממחרת לפנות לרשויות ובמיוחד למשטרה [...] נדמה לי כי גם אליכם [כך במקור] ליטול קורה מבין עיניכם".¹⁵³

גם בדיונים שהתקיימו בכנסת דחתה המשטרה טענות שהעלו נגדה ארגוני שטח בעניין זה. המשטרה אף דרשה התנצלות, בטענה כי מוטחים בה שקרים: "יש לי כבוד רב לארגונים וולונטריים, אבל אין לכם וולונטריות להשתחרר מהחובה לומר אמת".¹⁵⁴ ראינו כי פטור בלא כלום אי-אפשר. המשטרה סירבה לפעול נגד אנשיה ללא עדויות מן הסוג המוכר לה – מתלונן המגיע אל משרדי הרשות ומוסר את עדותו; הנשים סירבו לעשות כן.¹⁵⁵ לפיכך, גובשה בקליניקה תכנית פעולה חלופית, שביקשה לתת מענה למצב המורכב שנוצר. ראשית, נשלחה הודעת דואר אלקטרוני ברשימת התפוצה של הסנגוריה הציבורית, שבה ביקשנו כי סנגורים המעוניינים לחלוק איתנו מדע בנושא נשים בזנות שייצגו וזכו ליחס בעייתי מצד משטרת ישראל יפנו אלינו וימסרו לנו מידע בנושא. לא ארחיב בעניין זה, אך אומר רק כי כמה מן הסיפורים הקשים ביותר שהזדמן לנו לשמוע, הגיעו לידיעתנו בדרך זו

152 מכתב מעו"ד מאיר פוקס, עוזר יועמ"ש, אל המחברת (31.1.2011).
 153 מכתב מאליעזר רוזנבאום, המשנה למנכ"ל המשטרה, אליי (8.3.2011) (שהוא, באופן אירוני, יום האישה הבין-לאומי).
 154 דברי ניצב יואב סגלוביץ, ראש אח"מ; ראו גם את דברי השר לביטחון פנים, יצחק אהרונוביץ, בעת שהוזכרו חלק מדברים אלה בכנסת על ידי נציגות ארגונים: "האצבע מופנית ישירות למשטרת ישראל, ואני דוחה אותה מכול וכול". פרוטוקול 14, לעיל ה"ש 50, בעמ' 3.
 155 גם לבקשת הארגונים לא הסכימו הנשים לשוחח עם הרשויות. שם, בעמ' 43, ראו דבריה של נעמה ריבלין, מנהלת עמותת סלעית: "אני יכולה להגיד לכם שנשים, שגם היום מגיעות אלינו והן עדיין במכוני ליווי, מספרות לי דברים מזעזעים על שוטרים. אני אומרת 'אתן מוכנות לבוא לדבר?' – מה פתאום? מה פתאום? הן לא יבואו לדבר".

מה לה לסטודנטית למשפטים בבית זונות?
הרהורים על קליניקות משפטיות, שוטרים ונשים העוסקות בזנות

דווקא. מטעמים הקשורים באתיקה מקצועית ובחסיון עורך דין-לקוח, רק שני עורכי דין הסכימו לחתום על תצהירים, אשר צורפו לפנייתנו למשטרה בנושא זה.

בנוסף, פנינו אל הנשים עצמן. ערכנו סיור בין בתי הבושת, וביקשנו מנשים לשתף פעולה בעריכת תצהירים, שבהם יובאו עדויותיהן בגוף ראשון.¹⁵⁶ הניסוח שהופיע בתחילת התצהיר כלל את פרטיה של האישה, כנדרש בכל תצהיר, וכן את הפסקאות הבאות:

1. תצהיר זה נכתב בתמיכה לדרישתי לחקירה בנוגע להתנהלותה של משטרת ישראל בעניינן של נשים העוסקות בזנות בשנים האחרונות.
2. מספר הטלפון שלי הוא _____ ובאמצעותו ניתן להשיגני לצורך ברור פרטים נוספים.
3. אני מאשרת כי תצהיר זה יועבר לפרקליטות, למשרד המשפטים, למשטרה, למחלקה לחקירות שוטרים ולכל גורם אחר שיתחייב להגן על פרטיותי ולעשות שימוש ראוי במידע המופיע בו.

על מנת להפיג חששות בנוגע לחשיפתן על ידי המשטרה, התחייבנו כי אף תצהיר לא יועבר אל המשטרה כשהוא כולל פרטים מזהים כלשהם. כל התצהירים נחתמו על ידי הנשים, הוכנו העתקים ופרטי החותמות נמחקו מן ההעתקים. סיפוריהן המלאים נותרו בעינן. למשטרה הובהר, במכתב הנלווה, כי פרטי החותמות מצויים בידנינו, ויועברו לידי המשטרה או מח"ש (המחלקה לחקירת שוטרים) בכפוף לקביעת אמצעי הגנה קונקרטיים שיתאימו לצורכיהן.

המפגש עם בתי הבושת באופן בלתי-אמצעי היה מרתק ומדכא כאחד עבור הסטודנטיות. ספק אם שיעור תאורטי, מאמרים, סרטים או ספרים יכולים היו להכין סטודנטיות למפגש מעין זה. לאורך כל השנים היה הסיור ליד בתי הבושת באזור התחנה המרכזית מפגש טעון; אך לכניסה לבתי הבושת ולשיחה עם הנשים עצמן הייתה השפעה עמוקה בהרבה על הסטודנטיות.

השאלות ששאלנו את הנשים, ועליהן התבסס התצהיר, היו זהות בדרך כלל – כמה שנים היא עוסקת בזנות, האם פגשה שוטרים בחודשים האחרונים ומה התרחש בפגישות אלה. אם עלו בשיחה אירועים שהצדיקו הגשת תלונה ליחידה לתלונות הציבור של המשטרה או למחלקה לחקירות שוטרים, שאלנו אם שקלה להתלונן ואם לא – מדוע לא עשתה כן. תשובותיהן נרשמו בו במקום בתצהיר בכתב יד והן חתמו עליו.

אף על פי שיצאנו לסיור זה לאחר חודשים ארוכים של איסוף מידע, חלקו באופן ישיר מן הנשים, היה משהו מהמם חושים ברצף הנשים שישבו בפנינו, בית בושת אחר בית

156 הסיור נערך יחד עם עורכי הדין קטי צוּטקוב ועו"ד ירוסלב מן, המייצגים נשים העוסקות בזנות הן מטעם הסנגוריה הציבורית והן באופן פרטי, ועם הסטודנטיות שרון אופנגל ומורן צמח, תלמידות הקליניקה לזכויות אדם בשנת הלימודים תשע"א.

בושת, וחשפו בפנינו את חוויותיהן הקשות והכואבות ממשטרת ישראל. אלו מהן שהיו ותיקות יותר בעולם הזנות ידעו להצביע על השינוי לרעה שחל במדיניותה של משטרת ישראל בשנים האחרונות:

“אני נמצאת בתחום הזנות 5 שנים אבל לאחרונה חל שינוי רב כלפי הנשים במקום. בשנת 2006 השוטרים היו באים, בודקים תעודת זהות, אם יש תיירות או קטינות במקום ומסתפקים בכך. כיום מגיעים למקום וטוענים ששכנים התלוננו ואין כאן שכנים [ואכן – המדובר במקום מבודד, נ.ל.]. המצב התחיל להחמיר לפני 3 שנים בערך, השפה בה עשו השוטרים שימוש השתנתה. הגישה שלהם, השאלות שלהם הפכו חודרניות, למשל כמה קליינטים היו אצלי ולא אם אני פה מרצוני או מי הסרסור. לא פעם איימו לקחת את הילדים שלי”.

עוד נשים סיפרו לנו על שוטרים המאיימים לקחת מהן את ילדיהן: “מי שיש לה ילדים מאיימים עליה שייקחו לה את הילדים, שידווחו לרווחה”; על שוטרות (אכן, בעיקר נשים הוזכרו בעניין זה) הצועקות עליהן “זונה” ו“שרמוטה”; חיפושים על גופן ובתקיהן ללא צו חיפוש וללא עילה של ממש, ללא הקפדה כי שוטרות יערכו את החיפוש; מעצרים שרירותיים של נשים בטענה שהן מנהלות את בית הבושת; ובמקרה אחד שלוש מהנשים שנמצאו בבית בושת מסוים בדרום תל-אביב אף סיפרו לנו על השלכת רימון גז אל תוך המקום על ידי שוטרים:

“ראיתי במצלמות שלנו מספר שוטרים באזור, הגיעה קבוצה של 15 שוטרים בערך שהחלו לדפוק על הדלת, מאוד נבהלנו. פתאום שמענו רעש של רימון גז נפתח. מג”ב הגיעו והסבירו לשוטרים שלא ניתן להתנהג כך, ואז השוטרים נעלמו מהמקום. לאחר האירוע היו לי כוויות מהגז סביב העיניים, כוויות בידיים, הידיים כל כך כאבו לי שלא הצלחתי לפתוח את הדלת. לדעתי הדבר קרה בגלל שבאותה תקופה פתחו נקודת משטרה בלוינסקי והביאו למכון שוטרים מתלמידים, והם אלה שזרקו את רימון הגז”.

עוד ועוד עדויות הצטברו: “בפעם הראשונה שנלקחתי למשטרה, זה היה למשטרת דיזינגוף. שם הושיבו אותי עם הפנים לקיר, לא נתנו לי מים, נתנו לי לשתות ממים שזלגו מהצינור, בכיתי המון”. ואחרת סיפרה:

“פעמים רבות איימו עלי שילכו לבית הספר של בני, לא נתנו לי לדבר, קיללו אותי וקראו לי זבל. לפני שבועיים קרע אחד השוטרים את תעודת

מה לה לסטודנטית למשפטים בבית זונות?
הרהורים על קליניקות משפטיות, שוטרים ונשים העוסקות בזנות

הזהות שלי, נתן לי מכות עם תעודת הזהות. למרות שאמרתי לו שאני חוקית, אמר שאני לא חוקית".

נשים סיפרו על שני מקרים לפחות שבהם השוטרים הגיעו עם צוותי צילום של ערוצי טלוויזיה וצילמו אותן בתוך החדרים, עירומות לעתים, מבלי לבקש את רשותן. "למרות שהבנות בכו הם גילו זלזול וצילמו, רואים אותן ערומות", סיפרה אחת הנשים, שרשמי האירוע נותרו חקוקים בפניה הקפואים ובקולה. נשים סיפרו על נזק לרכוש שנגרם על ידי השוטרים: "הם הרסו את הבית עם פטישים. המיטות היו בחוץ. רואים שזה היה הרס לשם הרס ולא הרס לשם חיפוש. כשנכנסנו לדירה ראינו את כל הדירה הרוסה"; "שבוע שעבר לקחו השוטרים מצלמה וזרקו אותה לשירותים, דפקו בדודים ועקרו אותם ממקומם"; "בעבר צוות שוטרים הגיע עם שוטר בשם י. שעקר את כל הדירה ממקומה, פשוטו כמשמעו, קילל ואמר 'למה לא בא לזונות האלה למות'". בבית בושתי אחר סיפרו כמה נשים, כל אחת בנפרד, על פח זבל שהושלך על ידי שוטר על אישה שלא התלבשה במהירות מספקת לטעמו של שוטר קצר רוח. היחס אל העולות ממדינות ברית-המועצות לשעבר, כך נמסר לנו, חמור בהרבה.

עם זאת, למרות מציאות קשה זו של איומים, אלימות מילולית ופיזית, השפלות ופגיעה ברכוש, אף אחת מן הנשים לא הגישה תלונה אי פעם: "פחדתי להתלונן בגלל שיש לי ילד בבית"; "אני מרגישה מניסיון החיים שלי שאין מה לעשות נגד שוטרים. מכיוון שהשוטרים הם חברים בתוך עצמם ולכן אף פעם לא יעשו דבר נגד השוטר שפגע בנו"; "היה לי רצון להתלונן אבל ידעתי שלא תהיה לכך התייחסות, ישנה הרגשה של מלחמה אבודה מראש. אני מרגישה שלבד אני לא יכולה לשנות את העולם"; "עד היום לא הגשתי תלונה במשטרה כי איני רוצה להיחשף וכי אני רוצה להמשיך לעסוק במקצוע ללא הפרעות"; "עד היום לא הגשתי תלונה במשטרה כי לא הייתה פגיעה פיזית".

שוחחנו עם למעלה מעשרים נשים באותו לילה עגום. רובן הסכימו לחתום על תצהירים, אחרות הסכימו לספר לנו על מפגשים חמורים וקשים עם המשטרה, אך לא לחתום על שום מסמך שבו יתועדו סיפוריהן. המכתב נשלח אל ממלא מקום מנכ"ל המשטרה ואל ראש עיריית תל-אביב, המחלקה לחקירות שוטרים ומבקר המדינה ביום 25.7.2011. עד כה לא נתקבלה כל תגובה.¹⁵⁷ המשטרה, לעת עתה, ממשיכה בתגובת הנגד האלימה.

ט. הרהורים נוגים לסיכום: האומנם "כביש ללא מוצא"?

157 לתגובה על טיוטת המאמר, ראו ה"ש 118.

בסרטו של יקי יושע, "כביש ללא מוצא", מגלמת ענת עצמון את אליס, נערה בת 17, המגיעה מעיירת פיתוח ועוסקת בזנות בתל-אביב.¹⁵⁸ יש לה סרסור, אך גם מידה מסוימת של עצמאות והיא ממשיכה לעסוק בזנות גם לאחר מעצרו, לאכזבת השוטר המזהיר אותה מפני עיסוק זה: "יום אחד יחתכו אותך כך, שרק אלוהים יוכל לעזור לך". ובינתיים, על מנת להגן עליה מפני עצמה, הוא עוצר אותה.

בעקבות דו"ח של משרד הרווחה על עליית מספר הנערות הנכנסות לזנות בשנתיים האחרונות, מגיעים אליה לבית המעצר במאי סרטים ומפיקה שהתבקשו להכין סרט על הזנות בתל-אביב. בני הזוג מזמינים אותה לביתם ומתעדים את סיפור חייה העגום, הנתפס בעיניהם כחשוב ומעניין. בתקופה זו מערכת יחסים נרקמת בין אליס לבין הבמאי. היא רוצה להינשא לו וללדת את ילדיו, אך העולם הנורמטיבי נעול בפניה, סוגר אותה בעולם הזנות ללא מוצא. היא עוזבת את ביתם של בני הזוג, ושעות ספורות לפני מועד ההקרנה היא שמה קץ לחייה.

מגורלה הטרגי של אליס ניתן ללמוד לא מעט על מערכות היחסים הקשות בעולם הזנות, ועד כמה אטומה ובלתי עבירה הדלת המפרידה בין עולם זה לבין מי שאינם שייכים לו. דו"ח משרד הרווחה בעניינן של נערות כמו אליס, אזהרותיו של השוטר החפץ בטובתה, כמו גם מעצרה, והחברה האזרחית שמיוצגת בסרט בעיקר על ידי אנשי התקשורת, אינם מצליחים למנוע ממנה, כולם ביחד וכל אחד לחוד, את הגורל הטרגי הממתין לה.

הסרט, המבוסס על סיפור אמיתי, משמש תמרור אזהרה עבור כל המעוניינים להתערב בעולם הזנות, ו"להושיע" את הנשים המצויות בו. התערבות מעין זו צריכה להיעשות ברגישות חברתית ותרבותית, ויש להקדיש קשב רב לנשים המצויות בו. תאוריות פמיניסטיות פשטניות אינן מתאימות תמיד למציאות המורכבת הקיימת בעולם זה. אם אמנם חפצה החברה בטובתן, עליה להשלים עם העובדה כי לא תמיד ניתן להציל נשים שאינן חפצות בהצלתן; כי לא כולן מעוניינות להיחלץ מעולם זה; והמדיניות האגרסיבית והמשפילה המופנית אליהן כיום על ידי המשטרה רק דוחקת אותן עמוק יותר אל תוך עולם הזנות, במקום "להושיען". אם אנו חפצים בטובתן, יש להעניק להן את הכלים הנדרשים להן – יידוע בדבר זכויותיהן, הקמת מקלטים והקמת יחידת משטרה שתטפל בהן (והיא בלבד). נדרשת גם עבודה שוטפת של ארגונים ממשלתיים ולא ממשלתיים בנושא זה באופן מתואם. אך את המדיניות הקיימת היום אין להתיר.

מאמר זה יחולק, עם פרסומו, לנשים שראיינו. גם אם לא נצליח לשנות את מדיניותה הכוחנית והמזיקה של משטרת ישראל, נוכל, לכל הפחות, להבטיח לנשים דבר אחד: כי

158 "כביש ללא מוצא" (בימוי יקי יושע).

מה לה לסטודנטית למשפטים בבית זונות?
הרהורים על קליניקות משפטיות, שוטרים ונשים העוסקות בזנות

קולן נשמע, וכי החברה הישראלית ערה למצוקותיהן. נוכל להבטיח כי הכתם ששרטטה עת
תייגה אותן, יוחזר מעתה אל כתפיה שלה, והוא יישאר חשוף על הקיר.